

Försvarshögskolan

Självständigt arbete (15 hp)

Författare		Program/Kurs
Adam Allenbrant		HOP1
Handledare		
		Antal ord: 13829
Professor Peter Thunholm	Beteckning	Kurskod
	Självständigt arbete magisteruppsats, krigsvetenskap	2UK022

HUR KAN DE SVENSKA LUFTSTRIDSKRAFTERNA BIDRA TILL NATOS AVSKRÄCKNING I NORRA EUROPA, VID ETT SVENSKT NATOMEDLEMSKAP?**Sammanfattning:**

Under 2022, i samband med Rysslands krig mot Ukraina, valde Sverige tillsammans med Finland att ansöka om Nato-medlemskap. Sverige omvandlas därmed från att ha varit militärt alliansfria med ett defensivt luftförsvar med förmågor utvecklade för att enskilt kunna försvara landet, till att ingå i en stor försvarsallians. Denna studie syftar till att försöka kartlägga hur de svenska luftstridskrafterna bidrar till Natos avskräckning i norra Europa. Genom att svara på studiens frågeställning kan eventuellt förmågor belysas som behöver justeras för att skapa en så bra avskräckning som möjligt för Nato. För att kunna svara på studiens frågeställning undersöks vad Flygvapnet högsta företrädare anser om luftstridskrafternas bidrag till Natos avskräckning. Luftmaksrepresentanternas svar kompletteras med en analys av Försvarsmaktens styrande dokument i syfte att kartlägga hur dessa skapar förutsättningar för en trovärdig avskräckning.

Studien grundar sig till del på Thomas C. Schellings avskräckningsteori, John Stones definition av trovärdig avskräckning samt Robert A. Papes luftmaktsteori.

Studiens visar att svenska luftstridskrafter kommer att bidra med defensivt luftförsvar samt tillgången till Sveriges territorium och geografiska läge. Det senare medför logistiska fördelar, vilket leder till att ett högre tempo i luftstriden kan föras och fler flyguppdrag kan utföras.

Nyckelord:

T.ex.: Luftmakt, luftstridskrafter, avskräckning, Nato, Schelling, Pape, Stone.

Innehåll

1	INLEDNING	5
1.1	PROBLEMFÖRMULERING	6
1.2	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	6
1.3	CENTRALA BEGREPP	7
1.4	DISPOSITION	9
1.5	FORSKNINGSÖVERSIKT	9
1.5.1	<i>Svensk avskräckning</i>	9
1.5.2	<i>Natos avskräckning genom luftstridskrafter i norra Europa</i>	10
1.5.3	<i>Kritik mot luftstridskrafter som tvångsmakt</i>	12
2	TEORI	13
2.1	TVÅNGSMAKT	13
2.2	AVSKRÄCKNING	14
2.2.1	<i>Avskräckning genom luftmakt</i>	14
2.3	TROVÄRDIG AVSKRÄCKNING	15
2.3.1	<i>Vilja</i>	15
2.3.2	<i>Förmåga</i>	16
2.3.3	<i>Kommunikation</i>	17
2.4	OPERATIONALISERING	18
2.5	TEORIDISKUSSION	19
3	METOD	21
3.1	FORSKNINGSDESIGN	21
3.2	METOD FÖR DATAINSAMLING	21
3.2.1	<i>Kvalitativ textanalys</i>	21
3.2.2	<i>Intervjuer</i>	22
3.2.3	<i>Urval av respondenter</i>	23
3.2.4	<i>Etiska överväganden</i>	24
3.3	ANALYSMETOD	24
3.4	KÄLLDISKUSSION	25
3.5	METODDISKUSSION	26
3.6	RELIABILITET OCH VALIDITET	27
4	RESULTAT	28
4.1	REPRESENTANTER UR FLYGVAPNET	28
4.1.1	<i>Vilja</i>	28
4.1.2	<i>Förmåga</i>	31

Kurs 2UK022

4.1.3	<i>Kommunikation</i>	38
4.2	FÖRSVARSMAKTENS STYRANDE DOKUMENT.....	40
4.2.1	<i>Vilja</i>	40
4.2.2	<i>Förmåga</i>	42
4.2.3	<i>Kommunikation</i>	44
5	RESULTATDISKUSSION, FORTSATT FORSKNING OCH REFLEKTION	46
5.1	RESULTATDISKUSSION.....	46
5.1.1	<i>Delfråga 1:</i>	46
5.1.2	<i>Delfråga 2:</i>	47
5.1.3	<i>Huvudfrågeställning:</i>	48
5.2	FORTSATT FORSKNING	48
5.3	REFLEKTION.....	49
	REFERENSER	51
	RESPONDENTLISTA	54
	BILAGA 1 INTERVJUGUIDE	55

1 Inledning

Försvarsmakten står inför en omfattande tillväxt, med ett försvarsbeslut som innebär bland annat återinförandet av värnplikt och nyetablering av förband.¹ Denna tillväxt syftar till att skapa en trovärdig organisation som löser sin uppgift enligt devisen ”att möta varje hot och klara varje utmaning” enligt ÖB:s förord i Militärstrategisk doktrin 2022 (MSD 22).²

Parallellt med den tillväxt Försvarsmakten står inför, skedde en total politisk omsvängning i det tidigare svenska förhållningssättet angående Nato-medlemskap. Föranlett av Rysslands krig mot Ukraina, lämnade Sveriges utrikesminister den 18 maj 2022 in Sveriges ansökan om att bli fullvärdig medlem av Nato. I underlaget konstaterades att ett svenskt Nato-medlemskap skulle höja tröskeln för militära konflikter och därmed ge en konfliktavhållande effekt i norra Europa.³

Senare samma år genomförde Nato ett toppmöte i Madrid, den 29 juni 2022, där alliansen fastställde sitt nya strategiska koncept. I det framgår bland annat att Nato avsevärt kommer stärka avskräckningen och försvaret för alla allierade, förbättra motståndskraften mot ryskt tvång och stödja partners för att motverka illvillig inblandning och aggression.⁴

När det kommer till begreppet avskräckning, sägs de blivande svenska medlemmarnas förmågor stärka Nato och göra det euro-atlantiska området säkrare.⁵ Sveriges militära förmågor har byggts upp under tiden som landet varit militärt alliansfritt, med en doktrin som säger: ”bemöta hot eller aggression och aldrig att ge upp, oavsett om vi försvarar oss ensamma eller tillsammans med andra”.⁶ Dessa förmågor kommer, efter medlemskapet godkänts, bidra till Natos avskräckning och försvar. ÖB är tydlig i sin dagorder från den 16 maj, där följande framgår:

¹ Proposition 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021 – 2025*, 100–101.

² Försvarsmakten. *Militärstrategisk doktrin, MSD 22*. Stockholm: Försvarsmakten, FMLOG, 2022, 6.

³ Ds 2022:7. *Ett försämrat säkerhetspolitiskt läge – konsekvenser för Sverige*, 42.

⁴ NATO. NATO 2022 Strategic Concept. NATO. 2022. <https://www.nato.int/strategic-concept/> (Hämtad 2022-10-04), pkt 9.

⁵ NATO. Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg during an online conversation with politico journalist Lili Bayer. NATO. 2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_196972.htm (hämtad 2022-09-21).

⁶ Försvarsmakten. *MSD 22*, 69.

För mig som överbefälhavare är en central fråga hur Försvarsmakten bäst bidrar till alliansens avskräckning i norra Europa - och hur våra svenska intressen bäst tas tillvara i omorienteringen till Natomedlem.⁷

Grunden i avskräckning är att man eftersträvar ett Status Quo-läge.⁸ Man vill alltså genom en trovärdighet avhålla motståndaren att göra något, till exempel avstå från att anfalla. Om man tar exemplet kriget i Ukraina, kan man säga att deras avskräckning misslyckats, i och med att Ryssland anföll. Däremot lyckades de att försvara sig, indirekt tillsammans med andra, genom bland annat stöd i form av vapenleveranser från tredje part.

1.1 Problemformulering

Utifrån ÖB:s dagorder framgår att det är centralt för honom att utreda hur hela Försvarsmakten bidrar bäst till Natos avskräckning. Det kan tyckas självklart att i och med Sverige och Finlands inträde i alliansen kommer Natos avskräckande förmåga påverkas men genom att lyfta ut och särskåda enskilda beståndsdelar i Försvarsmakten, kan man dra unika slutsatser än om man betraktar organisationen som en helhet. Genom att betrakta enskilda vapengrenar eller domäner kan fenomen hittas som behöver förändras för att på så sätt uppnå en så god avskräckningsförmåga som möjligt. Om man är omedveten om ens egna avskräckning, riskerar man att inte betraktas trovärdig, vilket minskar den egna avskräckande effekten. I denna studie lyfts luftstridskrafternas ut och studeras utifrån avskräckningsteorin med hjälp av luftmaktsföreträdare och Försvarsmaktens styrande dokument.

1.2 Syfte och frågeställning

Initialt identifieras faktorer som kännetecknar trovärdig avskräckning. Därefter är syftet med studien att kartlägga vad svenska luftmaktsföreträdare anser att svenska luftstridskrafter kan bidra med till Natos avskräckning samt vad som framgår av Försvarsmaktens styrande dokument gällande trovärdig avskräckning. Utifrån resultatet av analysen kan eventuella förmågor inom svenska luftstridskrafter blottläggas som behöver anpassas, för att på bästa sätt bidra med Natos avskräckning i norra Europa och därmed effektuera ÖB:s order.

Huvudfrågeställningen med denna studie är således:

⁷ Försvarsmakten. ÖB dagorder 2022-05-16. *Försvarsmakten*. 2022. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/aktuellt/2022/05/ob-utfardar-dagorder-med-anledning-av-sveriges-natoansokan/> (Hämtad 2022-10-04).

⁸ Lawrence Freedman. *Deterrence*. Cambridge: Polity, 2004. Print, 41.

Hur kan de svenska luftstridskrafterna bidra till Natos avskräckning i norra Europa, vid ett svenskt Natomedlemskap?

För att kunna besvara huvudfrågeställningen görs en uppdelning mellan representanter från luftmakterna bedömer och vad som finns beskrivet i Försvarsmaktens styrande dokument. Således blir delfrågorna:

- (1) Vad anser luftmaktrepresentanter att svenska luftstridskrafter kan bidra med i Natos avskräckning?
- (2) Hur skapar Försvarsmaktens styrande dokument förutsättningar för en trovärdig avskräckning med luftstridskrafterna?

1.3 Centrala begrepp

Avskräckning kontra tröskeleffekt

Försvarsmakten använder sig doktrinärt av begreppet ”tröskeleffekt”. Utifrån en FOI-studie bör inte ett likhetstecken sättas mellan begreppen ”tröskel” och ”avskräckning”, trots att detta ofta görs. Istället säger studien att det mer fruktbart att se tröskelbegreppet som innehåller fem överlappande dimensioner där ”avskräckning” ingår som en del.⁹ Denna studie studerar endast avskräckning, vidare definierad i ”forskningsöversikten” samt ”teori-kapitlet”.

Luftmakt

Luftmakt definieras som ett samlingsbegrepp som innefattar all form av militära maktmedel som nyttjar luftrummet, och inte enbart stridsflyg med dess vapenlast. Luftmakt omfattar således både offensiva samt defensiva maktmedel som luftvärn, UAV och helikoptrar.¹⁰

Luftstridskrafter

Enligt Reglemente för Taktik Luftoperationer utgörs luftstridskrafterna av flygstridskrafter, luftvärn samt kvalificerade luftmålsbekämpande system ur övriga stridskrafter. Även understödande förband och funktioner som behövs för genomförande av luftoperationer inbegrips i begreppet luftstridskrafterna.¹¹

⁹ Robert Dalsjö. *Fem dimensioner av tröskelförsvaret*. FOI. Stockholm. 2017, 3.

¹⁰ Benjamin S. Lambeth. Air Power Anatomy. I *Routledge Handbook of Air Power*, John Andreas Olsen (red.), 13-23. Abingdon, Oxon; Routledge, 2018. Print, 20.

¹¹ Försvarsmakten. *Reglemente Taktik för Luftoperationer (TR LuftOp 2017)*. Stockholm: FSV Grafisk produktion, 2017, 14.

Luftoperativ kontroll

Luftoperativ kontroll syftar till att skapa handlingsfrihet för egna operationer samtidigt som en motståndare förnekas detsamma. Inom luftoperativ kontroll finns tre olika nivåer som innebär olika ambition av luftförsvaret.

Luftherravälde innebär att behärska luften över tid i ett definierat operationsområde. Egna styrkor har fullständig handlingsfrihet i luften men detta är mycket svårt att uppnå, på grund av moderna vapensystems långa räckvidder.

Luftöverlägsenhet råder då kontrollen av luftrummet under en viss tid eller över ett visst område är så omfattande att motståndarens luftstridskrafter inte kan påverka våra luftoperationer på ett avgörande sätt. Egna styrkors handlingsfrihet kan vara momentan över hela operationsområdet eller konstant, alternativt tidsbegränsad över ett begränsat geografiskt område. Offensiva luftoperationer kan bedrivas utan luftöverlägsenhet men dessa förutsätter ett väl anpassat taktiskt uppträdande, överraskning eller smygteknik.

Fördelaktigt luftläge är den lägsta nivån av kontroll av luftrummet, vilket anses råda när motståndaren inte menligt kan påverka egna möjligheter till luftoperationer.

Sammanfattningsvis kräver en högre luftoperativ kontroll fler resurser men medger en lägre risk för egna förluster.¹²

Natos syn på avskräckning

Nato fastställde sitt nya koncept i maj 2022. I det framkommer att Nato kommer att använda militära och icke-militära verktyg på ett proportionerligt, sammanhängande och integrerat sätt för att reagera på alla hot mot alliansens säkerhet. I proportion till hot alliansen ställs inför, ska avskräckningen vara; trovärdig, flexibel, skräddarsydd och hållbar.¹³ För att uppnå detta är Natos avskräcknings- och försvarsmetod baserad på en lämplig blandning av nukleär-, konventionell- och missilförsvarskapacitet, som kompletteras med rymd- och cyberkapacitet.¹⁴

¹² Försvarsmakten. *TR LuftOp 2017*, 55.

¹³ NATO. *NATO 2022 Strategic Concept*, pkt 21.

¹⁴ *Ibid*, pkt 20.

Gemensam strid

Begreppet gemensam strid avser i denna studie operationer som genomförs tillsammans med olika vapengrenar, andra myndigheter eller tillsammans med annan part.

1.4 Disposition

Studien inleds med en inledning där problemformulering och syftet med studien presenteras. I detta kapitel presenteras också centrala begrepp och en forskningsöversikt. Därefter presenteras studiens teoretiska grund, i kapitlet ”Teori”. Kapitlet avslutas med en operationalisering av teorierna där underliggande kategorifrågor definieras. Därefter följer ett metod-kapitel som beskriver hur metodprocessen genomförts med forskningsdesign, metod för datainsamling och analysmetod. Kapitlet avslutas med en diskussion kring källor samt metod och överväganden kring studiens reliabilitet och validitet. Därefter används operationaliseringens underliggande kategorifrågor i det följande *Resultat*-kapitlet. Först presenteras respondenternas svar och därefter en analys av Försvarmaktens styrande dokument. Slutligen svaras på studiens frågor i en resultatdiskussion följt av förslag på fortsatt forskning och en kritisk reflektion.

1.5 Forskningsöversikt

Syftet med forskningsöversikten är att redogöra för hur forskningen kring svensk avskräckning ser ut idag samt hur forskningen ser ut gällande Natos avskräckning med luftstridskrafter. Ämnet *avskräckning* är tämligen väl utforskat och beroende på detta har viss forskning fördelats till denna studies teori-kapitel och ska därför ses som en helhet.

1.5.1 Svensk avskräckning

Robert Dalsjö menar i boken *Deterring Russia in Europe*, att den svenska avskräckningen utvecklats till en bestraffande avskräckning sedan annekteringen av Krim 2014 (vad detta innebär framgår av studiens kapitel 2.2 *Avskräckning*). Denna ändring beror på att det är det effektivaste alternativet för en numerärt underlägsen småstat, beroende bland annat på relativt billig teknik såsom cyber och precisionsangrepp. Som alliansfritt har Sverige en mycket begränsad uthållighet vid en konflikt med Ryssland och måste därför göra allt för att säkra hjälp från västmakterna – särskilt USA. Eftersom en bilateral konflikt skulle kunna avskrivas som ett lokalt bråk måste Sverige medvetet eskalera konflikten till en nivå där den inte kan ignoreras.¹⁵ Erfarenheter från kriget i Ukraina är att en småstat utanför en större försvarsallians inte kan räkna med direkt stöd

¹⁵ Robert Dalsjö. (2019) Sweden and its deterrence deficit. I *Deterring Russia in Europe: Defence Strategies for Neighbouring States*, Vanaga, N. & Rostoks, T (red). 1st edition. Vol. 1. [Online]. Milton: Routledge, 99.

från en sådan, vilket var en bidragande orsak till Sveriges ansökan om medlemskap i Nato.¹⁶ Alberque och Schreer konstaterar att om Sverige blir medlemmar i Nato kommer Sverige att bli säkerhetsbidragande i regionen. Speciellt, menar forskarna, att Sveriges styrkebidrag kommer att vara mycket kapabelt och ge betydande bidrag till de allierade och förbättra Natos förmåga att modernisera sin försvarsplanering och kapacitetsutveckling inom bland annat luftstridskrafterna. Sveriges medlemskap kommer också att stärka Natos avskräckning och europeisk stabilitet genom att avsevärt komplicera rysk militär planering i Östersjöområdet.¹⁷ Forskning på specifikt svenska luftstridskrafter avskräckning och hur dessa kompletterar Nato har inte hittats.

1.5.2 Natos avskräckning genom luftstridskrafter i norra Europa

Natos koncept för avskräckning säger att den ska vara baserad på en lämplig blandning av nukleär, konventionell och missilförsvarskapacitet, kompletterad med rymd- och cyberkapacitet.¹⁸ Natos avskräckningskoncept ska med sina olika förmågor ha kapacitet att omhänderta strategisk avskräckning enligt Freedmans begrepp; *territoriell eller utökad, specifik eller bred, nekande eller straffande* samt *direkt eller generell*.¹⁹ Exempel på Natos avskräckning med konventionella maktmedel är kommunikationen genom militära övningar. Danylo Kubai konstaterar att övningsverksamhet är ett viktigt instrument för avskräckning, inte bara med tanke på deras primära mål, att träna truppernas stridsberedskap och deras interoperabilitet med de allierade styrkorna, utan också ett instrument för politiska budskap.²⁰

I boken *Security in Northern Europe: Deterrence, Defence and Dialogue*, konstateras att Nato kommer att spela en avgörande roll för att tillhandahålla mer betydande regional kapacitet för att avskräcka hotet från Ryssland. En del av dessa förmågor kommer integreras i övningsverksamhet eller under ökade regionala spänningar, medan andra förmågor behöver stationeras permanent. På sikt behöver ett integrerat luftförsvar införas i regionen, vilken bör involvera ett nära samarbete mellan de baltiska staterna, Polen och USA. Dessutom kommer alliansen att

¹⁶ William Alberque & Benjamin Schreer. (2022) Finland, Sweden and NATO Membership. *Survival (London)*. [Online] 64 (3), 67–72, 67. doi 10.1080/00396338.2022.2078046.

¹⁷ Ibid, 68.

¹⁸ NATO. *NATO 2022 Strategic Concept*, pt 20.

¹⁹ Freedman. *Deterrence*, 32-42.

²⁰ Danylo Kubai. "Military Exercises as a Part of NATO Deterrence Strategy." *Comparative strategy* 41.2 (2022): 155–161. Web, 160.

behöva överväga att omvandla Baltic Air Police (BAP) till ett mer robust luftförsvarsuppdrag i syfte att förstärka avskräckningen.²¹ BAP bedrivs redan idag och innebär basering av jaktflyg i de baltiska länderna med syfte att just avskräcka en potentiell aggression genom luftmaktsprojektion.²² BAP använder sig av flygbaser i Estland och Litauen och bemannas av materiel och personal från övriga Nato-länder.²³ Natos frambasering genom BAP, menar författarna Boroš och Csengeri, är ett framgångsrikt medel för att projicera luftmakt.²⁴

När det gäller just frambasering av jaktflyg i norra Europa, anser forskaren Heier, att detta under kalla kriget fungerat som en "buffert" mellan öst och väst vilket skapade en balans mellan USA och Sovjetunionen. Sedan annekteringen av Krim 2014, har dock norra Europa glidit från "buffert" till "språngbräda" för amerikanska styrkor. Detta kan motverka rysk självsäkerhet, men riskerar regional spänning och att oförutsägbarheten ökar, vilket innebär mindre säkerhet. Om man tar Norge som exempel, hävdas att en alltför nära anpassning till Nato påskyndat deras roll som "språngbräda" för amerikanska styrkor. Ett ökat beroende av amerikanska styrkor försvårar därmed balansen mellan avskräckning och återhållsamhet gentemot Ryssland.²⁵ Vilken effekt detta skulle innebära med Sverige som "språngbräda" verkar inte ha undersökts i forskning.

Vad gäller jaktflyg, som småstater ofta kan bidra med i Nato-operationer, är de ofta beroende av lufttanknings- och spaningsflygplan (*enablers*). Justin Bronk menar i sin bok *The future of airpower* dessa *enablers* representerar de viktigaste flaskhalsarna för USA:s flygoperations-tempo. Enkelt uttryckt, småstaters taktiska stridsflygplan, oavsett hur tekniskt avancerade de än är, bidrar sällan avsevärt till den totala operativa kapaciteten hos en USA-ledd koalition att leverera stridskraft om de inte också stöds av icke-amerikanska *enablers*.²⁶ Det svenska tillskottet i Nato, med en basering nära Ryssland, innebär att man kan hålla ett högt operations-tempo utan att belasta amerikanska flaskhalsar nämnvärt.

²¹ Tomas Jermalavičius, and Eerik Marme. (2019) The Baltic Region. I *Security in Northern Europe: Deterrence, Defence and Dialogue*, Olsen, J. A (red). 1st edition. [Online]. Milton: Routledge, 34.

²² Goran Boroš, and János Csengeri. "Air Power Projection in Conduct of NATO Deterrence Activities and Operations." *Academic and Applied Research in Military and Public Management Science* 20.2 (2021): 39–47. Web, 46.

²³ NATO. NATO Air Policing: securing NATO airspace. *NATO*. 2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132685.htm (Hämtad 2022-09-01).

²⁴ Boroš, and Csengeri. "Air Power Projection in Conduct of NATO Deterrence Activities and Operations.", 43.

²⁵ Tormod Heier. (2018) Avoiding War: How Should Northern Europe Respond to the US-Russian Rivalry? *Arctic Review on Law and Politics*. [Online] 9267–286, 267.

²⁶ Justin Bronk. (2020) *The Future of NATO Airpower*. Vol. 94. [Online]. Milton: Taylor and Francis, 72.

1.5.3 Kritik mot luftstridskrafter som tvångsmakt

Det finns också kritik mot att använda luftstridskrafter som tvångsmakt. Abigail Post menar att mobilisering av luftmakt visar på bristande beslutsamhet under tvångsförhandlingar. Detta består av fyra anledningar: de kostar mindre i termer av mänskliga och ekonomiska resurser, de genererar lägre politiska kostnader, de höjer inte riskerna med engagemang och slutligen att luftmakt inte förändrar maktbalansen nämnvärt, jämfört med andra militära signaler i tvångsutövning.²⁷ Detta gör, menar Post, att luftstridskrafter inte är ett effektivt medel vid tvångsmakt.

Ytterligare kritik på området uttrycker Daniel Lake som studerat Natos insats i Serbien. Lake drar slutsatsen att Milosevic inte gav upp trots att Nato resursmässigt hade avsevärt mer luftmakt. Bland annat pekar Lake på att luftmakt inte är ett effektivt verktyg för att utöva tvångsmakt, bland annat eftersom strategisk bombning tenderar att vända både den egna samt motståndarens civila opinion emot sig.²⁸

²⁷ Abigail Post. "Flying to Fail: Costly Signals and Air Power in Crisis Bargaining." *The Journal of conflict resolution* 63.4 (2019): 869–895. Web, 888.

²⁸ Daniel R. Lake. "The Limits of Coercive Airpower: NATO's 'Victory' in Kosovo Revisited." *International security* 34.1 (2009): 83–112. Web, 111.

2 Teori

För att sätta in begreppet avskräckning i en kontext, ges först en övergripande förklaring av begreppet tvångsmakt och därefter begreppet avskräckning. Eftersom denna studie syftar till att undersöka vad svenska luftmactsrepresentanter anser att Sverige kan bidra med i Natos avskräckning, är syftet med teorikapitlet att definiera trovärdig avskräckning i en teoretisk kontext. Därefter operationaliseras dessa begrepp som kännetecknar trovärdig avskräckning, vilka utgör studiens analysverktyg.

2.1 Tvångsmakt

Coercion is the use of threatened force, including the limited use of actual force to back up the threat, to induce an adversary to behave differently than it otherwise would.²⁹

Amerikanen Thomas C. Schelling definierar i boken *Arms and Influence* de grundläggande begreppen ”våldsmakt” (*brute force*) och ”tvångsmakt” (*coercion*), där det senare är grundläggande inom avskräckningsteorin.³⁰ Tvångsmakt handlar om skillnaden mellan att antingen utan diplomati bruka våld eller att använda diplomati kombinerat med tvångsmakt. Att använda sig av tvångsmakt inkluderar därmed fler verktyg än de militära stridskrafterna, då det i stor utsträckning fokuserar på motståndarens intressen och vilja, snarare än dennes militära styrka. Grunden i tvångsmakt är det latent våldet vilket tydligast kan påverka motståndarens vilja, det vill säga oförbrukat våldskapital. Sammanfattningsvis är våldsmakt effektuerat genom användande av våld, medan tvångsmakt är mest effektivt när våldet hålls i reserv.³¹

Schelling utvecklar begreppet *coercion* och delar upp det i sin tur i *deterrence* och *compellence*. Skillnaden mellan dessa begrepp ligger i vem som tar initiativet. *Deterrence* syftar till att bibehålla Status quo, medan *compellence* handlar om att aktivt tvinga honom att göra någonting.³²

²⁹ Daniel Byman, et al. *Air Power as a Coercive Instrument*. Santa Monica, CA: Rand, 1999. Print, 10.

³⁰ Thomas C. Schelling. *Arms and Influence*. New Haven: Yale University Press, 2008. Web, 2.

³¹ Ibid, 2.

³² Ibid, 69.

2.2 Avskräckning

Lawrence Freedman lanserade begreppet *Strategisk avskräckning*.³³ För att skapa en effektiv avskräckning måste man ställa sig frågorna; *vad som skyddas mot vem och hur detta ska uppnås?* Freedman betonar i sin bok *Deterrence*, fyra skillnader inom strategisk avskräckning; *specifik eller bred, territoriell eller utökad, nekande eller straffande samt direkt eller generell*.³⁴ Med specifik och bred menas att antingen avskräcka en viss typ av militär operation eller kriget som helhet.³⁵ Territoriell och utökad avskräckning menar Freedman är huruvida avskräckningen ska skydda det egna territoriet eller även skydda en allierads territorium. Med nekande och bestraffande menas hur man avskräcker.³⁶ En nekande avskräckning syftar till att neka motståndarens strategiska möjligheter. En bestraffande avskräckning syftar till att ge så kraftfulla incitament att motståndaren tvingas att välja ett specifikt alternativ.³⁷ Direkt och generell avskräckning handlar i huvudsak om i vilket skede och säkerhetspolitiskt läge avskräckningen sker. Vid *direkt* står en part redo och överväger starkt att angripa den andra parten, vilken samtidigt gör sitt yttersta för att öka sin avskräckande effekt. *Generell* syftar till en mer avspänd, fredstida situation där båda parter vidmakthåller sina militära styrkor och sina befästningar, eventuellt sänder de enstaka signaler till varandra inom ramen för internationell politik men båda håller sig i övrigt passiva och är nöjda med *Status Quo*.³⁸

Utifrån dessa begrepp kan man med Freedmans teori definiera vad som skyddas av avskräckningen, vem som ska avskräckas och hur man avskräcker.

2.2.1 Avskräckning genom luftmakt

Varför är då luftmakt användbart som avskräckande instrument? Det som är unikt, i jämförelse med övriga stridskrafter är, enligt Lambeth, luftmaktens förmåga till hastighet, räckvidd, ständigt närvarande och flexibilitet.³⁹ Luftmakt är ett användbart avskräckningsverktyg från politiskt håll. Med modern beväpning kan luftmakt skapa ett konstant tryck på en motståndare från ett säkert avstånd, ökad verkan per uppdrag, selektiv inriktning med nästan ingen oavsiktlig

³³ Freedman. *Deterrence*, 112.

³⁴ Ibid, 32–42.

³⁵ Ibid, 32.

³⁶ Ibid, 34.

³⁷ Ibid, 36–37.

³⁸ Ibid, 41.

³⁹ Lambeth. *Routledge Handbook of Air Power*, 21.

skada, avsevärt minskad reaktionstid och, åtminstone potentiellt, förmågan till fullständiga avstängningar av en motståndares förmåga att kontrollera sina styrkor.⁴⁰ Luftmakten kan därmed uppnå strategiska målsättningar, med relativt få enheter, på säkra avstånd, vilket innebär lägre risktagning som i sin tur innebär en lägre insats.⁴¹

2.3 Trovärdig avskräckning

I princip all forskning gällande avskräckning, och då framförallt så kallad rationell avskräckningsteori, hävdar att *trovärdigheten* med konventionell avskräckning⁴² baseras på tre faktorer; *Vilja*, *Förmåga* och *Kommunikation*.⁴³ John Stone menar att de tre begreppen är beroende av varandra i syfte att vara trovärdig i sin avskräckning, vilket framgår av citatet nedan.

*After all, a robust technical capacity for action, combined with a steely determination to use it should the need arise, will avail us nothing unless the existence of both is effectively communicated to those whom we wish to deter.*⁴⁴

Dessa faktorer kommer i denna studie utgöra de kategorier varifrån operationaliseringens underliggande kategorifrågor kommer att formuleras kring.

2.3.1 Vilja

Ett led i att göra ett hot trovärdigt, är att det finns en politisk vilja att formalisera hotet. Jakobsen använder begreppet *ideal policy* och menar att det hårdaste kravet, på politiker utifrån detta ideal, är den faktiska viljan att hota och vid behov använda våld.⁴⁵ Enligt *ideal policy* måste hotet också vara proportionerligt. Att hota med kärnvapenkrig för en mindre förseelse är inte trovärdigt, beroende på att det uppfattas som en överreaktion och därför inte rationellt. Proportionaliteten i hot gör att avskräckning också har tydliga kopplingar till politisk psykologi och uppfattningar om trovärdighet, snarare än objektiva bedömningar.⁴⁶

⁴⁰ Lambeth. *Routledge Handbook of Air Power*, 22.

⁴¹ Byman, et al. *Air Power as a Coercive Instrument*, 3.

⁴² Ett exempel på icke-konventionell avskräckning kan vara nukleär avskräckning.

⁴³ John Stone. "Conventional Deterrence and the Challenge of Credibility." *Contemporary security policy* 33.1 (2012): 108–123. Web, 120.

⁴⁴ Ibid, 110.

⁴⁵ Peter Viggo Jakobsen. *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: a Challenge for Theory and Practice*. Basingstoke: Macmillan, 1998. Print, 5.

⁴⁶ Jörgen Axelsson, Karl Sörenson, and Jan Ångström. "Strategisk teoris bidrag till förståelse av svensk säkerhets- och försvarspolitik." *Statsvetenskaplig tidskrift* 118.4 (2016): 445–. Web, 452.

Kubakrisen är ett bra exempel enligt Schelling, för att visa komplexiteten då den passiva avskräckningen misslyckats. USA uttalade verbala hot mot installationen av vapen på Kuba men eftersom hotet var oklart eller saknade trovärdighet, negligerades det. Hotet saknade den automatik som skulle göra det fullt trovärdigt, och utan viss automatik kanske det inte är tydligt för någon av sidorna precis var tröskeln är.⁴⁷

Utifrån detta formuleras följande underliggande kategorifrågor till operationaliseringen:

- *Vad finns det för incitament att uttrycka vilja till avskräckning genom luftstridskrafterna?*
- *Hur påvisas viljan att använda luftstridskrafterna som militärt maktmedel i syfte att avskräcka?*

2.3.2 Förmåga

Militär förmåga som stöd för det hot som signaleras är också centralt för trovärdigheten. Även om den politiska viljan och försvarsviljan finns, kan man ändå bli anfallen på grund av att förmågan till försvar är för låg.⁴⁸ Stone menar att avskräckningen inte bara baseras på förmågan att upprätthålla ett tekniskt försprång över en trolig motståndare, utan på förmågan att övertyga motståndaren om att detta försprång faktiskt existerar, att det kan försvaras och att det är strategiskt relevant i ljuset av deras särskilda mål och förmågor.⁴⁹

Genom att göra kostnadsnyttokalkyl mellan fördelar och kostnader, menar Robert A. Pape, att luftmakt som instrument för avskräckning är en framgångsrik tvångsmakt. Pape använder sig av analysverktygen; målval, mekanism och effekt. Genom att ställa sig frågorna; Vad ska bekämpas? Vad vill vi åstadkomma eller utlösa genom att bekämpa målet och vilken effekt förväntar vi oss?⁵⁰ Pape diskuterar fyra alternativ av operationskonst; bestraffning, förnekelse, dekapitering och risktagning.⁵¹ Han väljer att förespråka en av dem, vilket är förnekelse. Metoden eftersträvar att försvaga motståndaren till den grad att ingen annan möjlighet finns än att gå

⁴⁷ Schelling. *Arms and Influence*, 80–81.

⁴⁸ Axelsson, Sörenson, and Ångström. "Strategisk teorier bidrag till förståelse av svensk säkerhets- och försvarspolitik.", 452.

⁴⁹ Stone. *Conventional Deterrence and the Challenge of Credibility*, 116.

⁵⁰ Robert A. Pape. *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*. Ithaca: Cornell University Press, 2014. Print, 55-56.

⁵¹ *Ibid*, 55.

Kurs 2UK022

med på de ställda villkoren. Motståndaren förmås göra eftergifter, där det blir mindre kostsamt att gå med på krav än att fortsätta kampen.⁵² Pape förespråkar att militära mål ska påverkas såsom frontförband, logistikförband och krigsindustrier. Genom detta degraderas motståndarens förmåga vilket leder till operativ paralysering. För att uppnå denna paralysering menar Pape att flygstridskrafter tillsammans med marktrupper bör kraftsamla och slå mot motståndaren för att uppnå synergieffekter genom varandras styrkor.⁵³ För att kunna föra en förnekande tvångsmakt är förmågan till markmålsbekämpning och gemensam strid därmed viktig för flygstridskrafterna.

För att uppnå detta krävs en hög nivå av luftoperativ kontroll, både över det område som avses attackeras samt korridorer till och från verkansområdet.⁵⁴ Att lyckas uppnå en hög luftoperativ kontroll kräver omfattande resurser, däribland förmågan att förvägra motståndarens luftvärn, förmågan till *Situational Awareness* samt förmågan till underrättelser och verkan.⁵⁵

Utifrån Papes luftmaktsteori om nekande tvångsmakt identifieras följande underliggande kategorifrågor till operationaliseringen:

- *Bidrar svenska luftstridskrafter Nato med förmåga till markmålsbekämpning?*
- *Bidrar svenska luftstridskrafter Nato med förmåga till gemensam strid?*
- *Bidrar svenska luftstridskrafter Nato med förmåga till att skapa luftoperativ kontroll?*

2.3.3 Kommunikation

För att göra hot och åtaganden trovärdiga är kommunikationen betydelsefull. Kommunikationen behöver nödvändigtvis inte vara verbal, utan består också av handlingar. Dessa handlingar måste vara tydliga och får inte kunna misstolkas.⁵⁶ Exempel på sådana handlingar är fullständig mobilisering, utgångsgruppering av stridskrafter med mera. Åtgärder vilka är så kostsamma att genomföra att de i sig signalerar att man är beredd att löpa linan ut, det vill säga riskera krig om så krävs.⁵⁷

⁵² Pape. *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*, 13-16.

⁵³ Ibid, 46.

⁵⁴ Ibid, 58.

⁵⁵ Försvarsmakten. *TR LuftOp 2017*, 56.

⁵⁶ Axelsson, Sörenson, and Ångström. *Strategisk teorier bidrag till förståelse av svensk säkerhets- och försvarspolitik*, 452.

⁵⁷ Branislav L. Slantchev. *Military Threats: the Costs of Coercion and the Price of Peace*. Cambridge, UK; Cambridge University Press, 2011. Print, 22.

Schelling menar att det är viktigt att ha en övertygande och tydlig strategi med sin avskräckning. Den tydliga kommunikationen skapar mindre osäkerhet om vad som efterfrågas, vilket tryck som kommer att fortsätta tills kraven uppfylls och mer avslappnat tryck när kraven efterlevs. Att visa i handling talar högre än ord vid många tillfällen, men ord kan du tala tydligt eller förvirrande. Men, precis som med ord, kan kommunikationen genom handlande vara förvillande om man sänder dubbla budskap.⁵⁸

Utifrån detta formuleras följande underliggande kategorifrågor på trovärdig kommunikation:

- *Är Sveriges kommunikation gällande avskräckning tydlig genom luftstridskrafterna?*
- *Hur kommuniceras den svenska avskräckningen genom luftstridskrafterna?*

2.4 Operationalisering

Syftet med operationaliseringen är att utarbeta en analysmodell för att kunna genomföra en systematisk analys av det empiriska underlaget.⁵⁹ Utifrån de teorier som finns av trovärdig avskräckning används Stones kategorier: *Vilja*, *Förmåga* och *Kommunikation*. Dessa kategorier tilldelas underliggande kategorifrågor utifrån teorideinitionen ovan. Frågorna baserar sig på teorier från Schelling (*Vilja* och *Kommunikation*) och Pape (*Förmåga*). Dessa frågor är de analysverktyg som hjälper forskaren att kartlägga samtliga relevanta aspekter av fenomenet ”*hur svenska luftstridskrafter kan bidra till Natos avskräckning*” i empirin.⁶⁰ Bild 1 förklarar hur frågorna förhåller sig till kategorierna och empirin.

⁵⁸ Schelling. *Arms and Influence*, 88.

⁵⁹ Peter Esaiasson, et al. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Femte upplagan. Stockholm: Wolters Kluwer, 2017. Print, 55.

⁶⁰ *Ibid*, 281.

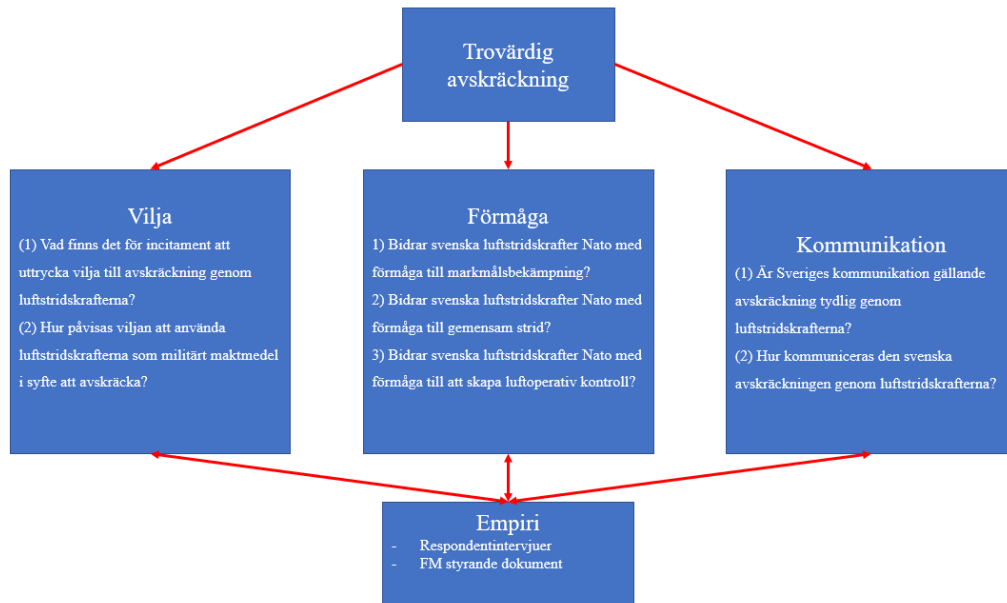

Bild 1. Operationalisering av Stones kategorier för trovärdig avskräckning

Nedan presenteras analysverktyget som används för att finna resultatet i empirin:

Vilja:

- Vad finns det för incitament att uttrycka vilja till avskräckning genom luftstridskrafterna?
- Hur påvisas viljan att använda luftstridskrafterna som militärt maktmedel i syfte att avskräcka?

Förmåga:

- Bidrar svenska luftstridskrafter Nato med förmåga till markmålsbekämpning?
- Bidrar svenska luftstridskrafter Nato med förmåga till gemensam strid?
- Bidrar svenska luftstridskrafter Nato med förmåga till att skapa luftoperativ kontroll?

Kommunikation:

- Är Sveriges kommunikation gällande avskräckning tydlig genom luftstridskrafterna?
- Hur kommuniceras den svenska avskräckningen genom luftstridskrafterna?

2.5 Teoridiskussion

Denna studie använder sig av Robert A. Papes luftmaktsteori från boken *"Bombing to Win: Air Power and Coercion in War"* för att definiera *förmåga* i avskräckningssyfte. Jag har valt denna

teori beroende på att den är framtagen på ett vetenskapligt tillvägagångssätt, med både kvalitativ och kvantitativ forskning som metod. Det finns kritik mot Papes teori men i en replikering med utökad empiri och omkodning av materialet, bekräftades att nekande operationskonst är den luftmaktstrategi som har högst potential att fungera.⁶¹ Beroende på Papes krav på hög luftoperativ kontroll, är teorin mer applicerbar på en storstat eller allians med stora resurser, snarare än en enskild småstat med begränsade resurser.

⁶¹ Michael Horowitz, and Dan Reiter. "When Does Aerial Bombing Work?: Quantitative Empirical Tests, 1917-1999." *The Journal of conflict resolution* 45.2 (2001): 147–173. Web.

3 Metod

I detta kapitel beskrivs inledningsvis vald forskningsdesign och metoder för datainsamling. Därefter avhandlas hur analysen av den insamlade empirin genomförs. Slutligen diskuteras studiens källmaterial, vald metod med dess risker och utmaningar samt studiens reliabilitet och validitet.

3.1 Forskningsdesign

Studien är en kvalitativt genomförd fallstudie, där fallet utgörs av den blivande Nato-medlemmen Sveriges luftstridskrafterns bidrag till försvarsalliansens avskräckning. Fallstudier som forskningsdesign har till syfte att bidra till den samlade kunskapen om individuella, organisatoriska och sociala företeelser.⁶² Fallstudier kan undersöka samtida fenomen på djupet, särskilt när gränsen mellan fenomen och kontext inte är klart bevisat.⁶³ Studien är teorikonsumerande, vilket innebär att det enskilda fallet står i centrum och med hjälp av existerande teorier och förklaringsmodeller ska studien försöka förstå fallet.⁶⁴

Urvalet av respondenter och de styrande dokumenten, gör att synen på svensk avskräckning genom luftstridskrafterna kan ses som ett representativt fall av Flygvapnets syn på avskräckning.

3.2 Metod för datainsamling

Studiens empiriska material utgörs av både respondentintervjuer samt Försvarsmaktens styrande dokument såsom; doktriner, försvarsbeslut och Försvarsmaktens strategiska inriktning för att kunna omhänderta studiens frågeställning.

3.2.1 Kvalitativ textanalys

Den kvalitativa textanalysen genomfördes på dels publikationer utgivna av Försvarsmakten, dels på svenska försvarsbeslut. Det huvudsakliga syftet med denna analys är att kunna svara på delfråga 2, huruvida Försvarsmaktens styrande dokument skapar förutsättningar för en trovärdig avskräckning med luftstridskrafterna samt få en bild av hur svenska luftstridskrafter kan bidra till Natos avskräckning i norra Europa.

⁶² Robert K. Yin. *Case Study Research and Applications: Design and Methods*. Sixth edition. Los Angeles: SAGE, 2018. Print, 25-26.

⁶³ Ibid, 15.

⁶⁴ Esaiasson, et al. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 42.

De doktriner som analyserades var: Militärstrategisk doktrin 22 (MSD 22), doktrin för gemensamma operationer 2020 (DGO 20), Försvarets strategiska inriktning 2021–2030 bilaga 1 öppen sekretessklassning (FMSI 2021–2030 bil. 1) samt försvarsbeslut 2020 (Prop 2020/21:30). Valet av publikationerna motiveras med att dessa officiella dokument utgör den samlade kärnan av doktriner och styrningar för luftstridskrafterna där MSD 22 är den övergripande militärstrategiska doktrinen, som beskriver hur Försvaretsmakten ska använda militära maktmedel för att uppnå de säkerhetspolitiska målsättningar som regering och riksdag beslutar samt hur vi med tillgängliga resurser ska försvara Sverige.⁶⁵

DGO 20 är Försvaretsmakten doktrin för gemensamma operationer och syftar till att styra och sätta mål för operativ och taktisk verksamhet.⁶⁶

FMSI 2021–2030 syftar till att inrikta Försvaretsmakten verksamhet och innehåller långsiktiga mål för verksamhet, produkter, organisation, och doktriner.⁶⁷

Proposition 2020/21:30 är det av riksdagen fattade beslut att styra Försvaretsmakten ekonomiska ramverk och organisation.⁶⁸

3.2.2 Intervjuer

Respondentintervjuerna genomfördes som semistrukturerade intervjuer där frågorna skapats utifrån de underliggande kategorifrågorna sprungna ur teorin för trovärdig avskräckning. Dessa frågor fungerade som teman i frågeställningen samt följdfrågor där respondenten hade möjlighet att utveckla svaren.⁶⁹ Strukturen på frågorna syftar till att skapa ett flexibelt samtal, där fokus är på hur intervjupersonen uppfattar frågorna. Innan genomförandet gjordes en provintervju i syfte att kontrollera frågorna samt strukturen på intervjun.⁷⁰ Deltagande respondenter kontaktades inledningsvis via e-post med en kort information om studien. Under själva intervjutillfället informerades den intervjuade om studiens syfte, informerats samtycke samt att deras

⁶⁵ Försvaretsmakten. *MSD 22*, 10.

⁶⁶ Försvaretsmakten. *Doktrin för Gemensamma operationer, DGO 20*. Stockholm: FM HRC, Stöd- & Service, Grafisk produktion, 2020, 13.

⁶⁷ Försvaretsmakten. *Försvaretsmakten strategiska inriktning 2021–2030. Bilaga 1 (FMSI 2021–2030 bil 1)*. Stockholm, 2021, 1.

⁶⁸ Proposition 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021–2025*.

⁶⁹ Alan Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3. Stockholm: Liber, 2018. Print, 563.

⁷⁰ Mikael Hjerm, Simon Lindgren, and Marco Nilsson. *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. 2. uppl. Malmö: Gleerups, 2014. Print, 164.

Kurs 2UK022

svar blir konfidentiella. Samtliga intervjuer genomfördes utifrån *Intervjuguiden* (bilaga 1). Intervjuer spelades in och transkriberades sedan i sin helhet. Upprepningar samt pauser togs inte med i det transkriberade underlaget.

Fyra av de tio intervjuerna studien bygger på, genomfördes via fysiskt möte mellan intervjuare och respondent. En intervju genomfördes utan inspelning på grund av att den var tvungen att genomföras i en sekretessklassat utrymme varför ingen elektronisk utrustning såsom dator, telefon eller diktafon fick användas. I detta fall skrevs svaren ner och mejlades för påsyn och godkännande av respondenten. En av respondenterna önskade skriva sitt svar vilket godkändes av författaren. Följdfrågor mejlades tillbaka till respondenten då förtydliganden behövde göras.

3.2.3 Urval av respondenter

Urvalet av respondenter genomfördes genom ett målstyrt urval för att kunna besvara studiens frågeställning.⁷¹ Till viss del har vissa respondenter tillkommit genom snöbollsurval, där en respondent tipsat om en annan med fördjupad kunskap i ämnet.⁷² För att empirin till studien ska utgöra tillräckligt analyserbart material, omfattar urvalet av respondenter företrädare som tjänstgör eller nyligen tjänstgjort inom Flygvapnets och Natos insatsorganisation. Detta är väsentligt beroende på kunskap om skarpa förmågor inom luftförsvaret, både inom Sverige och Nato. Tre av respondenter är, eller har nyligen varit, på befattningar som kan få ansvaret *flygtaktisk chef (FTCH)* i Flygvapnet. FTCH är chef över luftstridskrafterna och ansvarig för genomförandet av Försvarmaktens luftoperationer med tilldelade luftstridskrafter. FTCH är även ansvarig för luftförsvaret samt har ett samordningsansvarig för all verksamhet i tilldelat luft- rum.⁷³ Flygvapnets operationschef är också en av respondenterna och är högsta ansvarig för Flygvapnets insatsorganisation. Tre av respondenterna har valts beroende på att de under deras särskilda arbeten under nivåhöjande utbildning, skrivit om luftstridskrafternas avskräckning. Två av respondenterna arbetar som Försvarmaktens företrädare i Nato organisation, med god insikt i hur insatsverksamheten inom Nato bedrivs.

Sammanfattningsvis är grunden till urvalet gjort för att ge studiens empiri en god tillförlitlighet.⁷⁴

⁷¹ Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*, 498.

⁷² Esaiasson, et al. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 190.

⁷³ Försvarmakten. *TR LuftOp 2017*, 30.

⁷⁴ Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*, 467.

3.2.4 Etiska överväganden

Då intervjuerna genomförs inhämtas informerat samtycke från respondenterna, vilket framgår av *Intervjuguiden* (bilaga 1). Respondenterna informeras om att de ingår i studien av fri vilja, att de kan avbryta intervjun närhelst de vill samt att de kan meddela i ett senare skede att de inte längre vill delta i studien.⁷⁵ Respondentsvaren är konfidentiella i studien för att öka möjligheten till personliga svar. Konfidentialitet uppnås genom att den intervjuade slumpvis tilldelas ett respondentnummer i samband med transkriberingen och är inte överensstämmande med studiens respondentlista.⁷⁶

De transkriberade intervjuerna förvaras på ett sådant sätt att endast studiens författare har tillgång till dessa. Dessa transkriberade intervjuer kan behöva lämnas ut till nya forskningsprojekt, vilket då medför att de forskarna övertar respondenternas utlovade konfidentialitet.⁷⁷ För att öka studiens transparens presenteras respondenterna, efter deras samtycke, i referenslistan utifrån militär grad och befattning.

3.3 Analysmetod

Analysen av Försvarsmaktens styrande dokument genomfördes med hjälp av en kvalitativ textanalys med förhandsdefinierade frågor, utifrån operationaliseringen, redovisade i kapitel 2.⁷⁸

Intervjuerna analyserades genom Template Analysis vilket är en form av tematisk analys.⁷⁹ En fördel med Template Analysis är att forskaren kan utgå från en existerande teori med fördefinierade teman och dessutom skapa ytterligare teman, vilket breddar analysen.⁸⁰ Analysen genomfördes i sex steg, där det första steget innebär att bekanta sig med det empiriska materialet. För att bekanta sig med materialet läses de transkriberade intervjuerna igenom ett flertal gånger,

⁷⁵ Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*, 170–172; Matthew David, Carole D. Sutton, and Sven-Erik Torhell. *Samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, 2016. Print, 119.

⁷⁶ Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*, 171.

⁷⁷ Vetenskapsrådet. *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2017, 41.

⁷⁸ Esaiasson, et al. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 223.

⁷⁹ Joanna Brooks, et al. "The Utility of Template Analysis in Qualitative Psychology Research." *Qualitative research in psychology* 12.2 (2015): 202–222. Web.

⁸⁰ *Ibid*, 213.

Kurs 2UK022

där en av genomläsningarna genomförs samtidigt med ytterligare genomlysning av den inspelade intervjun.⁸¹ Därefter genomfördes en preliminär kodning och en reduktion av textmaterialet.⁸² I nästa steg klustrades materialet och en initial tematisering genomfördes av de olika nyckelorden för att hitta kopplingar och mönster. Klustringen kontrollerades mot de olika temana och underteman skapades.⁸³ Den initiala kodningsmallen definieras därefter genom att tre intervjuer, analyserades och dokumenterades i en Excel-fil.⁸⁴ Processen är iterativ, vilket innebär att analysverktygets kodningsmall utvecklas under arbetets gång.⁸⁵ Slutligen skrevs resultatkapitlet kopplat till respondenternas svar, där de olika temana kopplas mot teorins tre kategorier och operationaliserade frågeställningar.

3.4 Källdiskussion

Försvarets styrande dokument kan anses vara *äkta* och *samtidiga*, då dokumenten är de nu gällande doktrinerna.⁸⁶ Dokumentens *oberoende* ifrågasätts inte, då de är utgivna primärkällor.⁸⁷ Naturligtvis kan författarna till dokumenten gjort vissa antaganden på personliga erfarenheter då det inte finns några källhänvisningar i dokumenten, men bedömningen är att detta inte påverkat *tendensen*.⁸⁸ En viktig aspekt att förhålla sig till är att ett svenskt Nato-medlemskap kommer att innebära en utveckling och omformulering av Försvarets militärstrategiska koncept.⁸⁹ Vid tiden för denna studie var MSD 22 en interimsdoktrin intill Sverige blev medlem av försvarsalliansen.

Respondenterna utgörs av representanter från Flygvapnets- och luftstridskrafternas ledning. Detta innebär att de har en god kännedom om luftstridskrafternas insatsverksamhet, varvid *äktheten* och *samtidigheten* är god. En risk finns att respondenterna uttrycker en tillrättalagd bild beroende egen agenda, vilket skulle kunna påverka *tendensen*. Ämnet i sig är tämligen teoretiskt och inte självutlämnande men för att motverka eventuella tillrättalagda bilder, har i den mån det gått, försök gjort att intervjua flera personer på samma nivå varvid *tendens* och *oberoende* höjts.

⁸¹ Brooks, et al. "The Utility of Template Analysis in Qualitative Psychology Research.", 203.

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid, 204.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Esaiasson, et al. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 288.

⁸⁷ Ibid, 292.

⁸⁸ Ibid, 294.

⁸⁹ Försvaretsmakten. *MSD 22*, 47.

3.5 Metoddiskussion

Användandet av intervjuer som datainsamlingsmetod är en bra metod för att få veta hur människor uppfattningar sin värld samt att utveckla teorier och begrepp.⁹⁰ Risken finns att det uppstår en intervjuarbias då samtliga respondenter är överordnade författaren i militär grad och ansvar.⁹¹ En annan faktor är den tid respondenterna har till förfogande för att genomföra intervjun. Eftersom urvalet baseras på högt uppsatta militärer, har deras tid och plats varit begränsad. Det är viktigt att intervjuaren hittar en tid och plats där respondenten kommer att känna sig välmodig och där intervjun kan genomföras utan avbrott.⁹² Detta har gjort att flertalet av intervjuer genomfördes på telefon där vissa respondenter varit under resa eller precis genomfört en ceremoni. Bryman menar att det under dessa situationer finns aspekter som går förlorade i jämförelse med en intervju genomförd ”ansikte mot ansikte”.⁹³ Dock anser författaren att kompetensen på respondenter uppväger de fördelar som uppstår vid ett fysiskt möte.

En identifierad risk med denna studie är de förkunskaper som författaren har genom sin erfarenhet inom luftstridskrafterna. Detta kan medföra att tolkningar av empirin sker på ett för organisationen fördelaktigt sätt. Dock menar Esaiasson et al. att förkunskapen också är en styrka, kopplat till förmågan att se texterna i sitt sammanhang utifrån deras tänkta användningsområde.⁹⁴

Att använda sig av innehållsanalys är en transparent forskningsmetod, vilken skapar förutsättningar för forskaren att förhålla sig till en stor mängd data.⁹⁵ Template Analysis är ett flexibelt instrument som medger att forskningsfrågan kan skifta fokus under arbetets gång.⁹⁶ I denna studie förändrades fokus något under framtagandet, dock inte teorins operationaliserade kategorier. Då studien ändrade fokus under framtagandet, var beslutet att genomföra semistrukturerade intervjuer positivt. Denna typ av intervju är flexibel och tillåter smärre justeringar såsom strukna frågeställningar och något förändrade frågor, varefter arbetet växte fram.

⁹⁰ Esaiasson, et al. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 262–263.

⁹¹ Matthew David, Carole D. Sutton, and Sven-Erik Torhell. *Samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, 2016. Print, 117.

⁹² Ibid, 118.

⁹³ Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*, 582–584.

⁹⁴ Esaiasson, et al. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 227.

⁹⁵ Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*, 377.

⁹⁶ Joanna Brooks et al. “The Utility of Template Analysis in Qualitative Psychology Research.” *Qualitative research in psychology* 12.2 (2015): 202–222. Web, 218.

3.6 Reliabilitet och validitet

Studiens *pålitlighet* beror dels på om respondenterna kommer svara likvärdigt på frågeställningarna vid motsvarande intervju, dels om studiens transparens i metoden.⁹⁷ En viss risk finns att intervjuareffekter, i kombination med de öppna frågorna i intervjuguiden, kan ge en annan forskare andra svar. I ett försök att höja pålitligheten har triangulering genom två olika metoder genomförts.

Studiens *trovärdighet* avgörs av hur operationaliseringen av teorin genomförts.⁹⁸ Operationaliseringens underliggande kategorifrågor är framtagna för att kartlägga det eftersökta fenomenet och skapar därför en god begreppsvaliditet.⁹⁹ Trovärdigheten stärks eftersom författarens kännedom om luftstridskrafternas förmågor, vilket skapar en hög grad av överensstämmelser mellan begrepp och observationer.¹⁰⁰ Som tidigare nämnts har triangulering med två metoder genomförts, vilket stärker trovärdigheten.¹⁰¹

I denna studie framkommer det hur Sveriges luftstridskrafter kan bidra till Natos avskräckning. Slutsatserna från denna studie skulle sannolikt till del kunna generaliseras till andra småstaters avskräckning och därmed bidra till den kumulativa forskningen i ämnet.

⁹⁷ Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*, 468.

⁹⁸ Ibid, 467.

⁹⁹ Esaiasson, et al. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 59–61.

¹⁰⁰ Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*, 465.

¹⁰¹ Ibid, 467.

4 Resultat

Kapitlet börjar med en analys gjord på respondentsvar. Efter det presenteras en textanalys på Försvarets doktriner, dokument samt försvarsbeslut. Analyserna är strukturerade utifrån kategorierna som utgör trovärdig avskräckning. Under respektive kategori återfinns operationaliseringens underliggande kategorifrågor.

4.1 Representanter ur Flygvapnet

Här redovisas Flygvapenrepresentanternas uppfattningar kring de tre kategorierna som utgör trovärdig avskräckning.

4.1.1 Vilja

Flera respondenter anser att en tydlig generell avskräckande signal, var enigheten då Sverige ansökte om Nato-medlemskap, vilket signalerade stark politisk vilja.¹⁰² Detta omfattar dock hela Försvaretsmakten och inte specifikt luftstridskrafterna.

(...) sen inte minst att vi aviserar vi vill vi vill bli medlemmar i Nato.¹⁰³

Flera respondenter ser också tillförseln av ekonomiska resurser i försvarsanslaget, vilket signalerar en politisk vilja. Detta skapar förutsättningar för att öka hela Försvaretsmaktens förmåga, vilket ökar avskräckningseffekten.¹⁰⁴

att vi kommunicerar att vi är beredda att försvara Sverige via återinförd värnplikt. Vi börjar nu igen satsa pengar på försvaret och istället för att dra ner och lägga ner så utvecklar vi faktiskt försvaret till orter [...] och vi köper en ny materiel [...] och mer personal det är ju ganska tydliga signaler.¹⁰⁵

En respondent framhåller att det dessutom är viktigt för Nato att samtliga medlemmar förhåller sig till 2% av BNP på försvarsutgifter.¹⁰⁶

¹⁰² R2, R3, R4, R8, R9

¹⁰³ R4

¹⁰⁴ R2, R4, R7

¹⁰⁵ R4

¹⁰⁶ R6

4.1.1.1 Vad finns det för incitament att uttrycka vilja till avskräckning genom luftstridskrafterna?

Några av respondenterna anser att luftstridskrafterna skapar förutsättningar för en bredd i sin avskräckande effekt. Luftstridskrafterna kan snabbt, tydligt och flexibelt anpassa sina hot; från förnekande till bestraffande tvångsmakt.¹⁰⁷ Luftstridskrafterna medger därmed möjligheten till flexibilitet genom förmågan att anpassa avskräckningen om förutsättningarna förändras.

Luftstridskrafterna har ju den liksom snabbheten och att möta ett anfall vilket gör att det är mycket tydligare avskräckning dessutom kan luftstridskrafter omedelbart utgöra ett hot mot en angripare på ett helt annat sätt än vad en armé göra.¹⁰⁸

En respondent menar att luftstridskrafterna är en avgörande faktor för att Nato ska visa att man menar allvar och att man har resurser.¹⁰⁹

Att man har resurser, oavsett vilken konflikt man har så är luftstridskrafterna det som träffar en först och de använder ju den på det sättet något som en "first responder" i Nato perspektiv.¹¹⁰

Detta kräver en hög beredskap hos luftstridskrafterna, vilket skapar dessa förutsättningar för att svenska luftstridskrafter snabbt kan agera på uppkomna hot och skapa förutsättningar för egen handlingsfrihet. Tack vare förmågan att kunna röra sig över stora ytor, kan detta ske över hela Sveriges territorium.

Hög beredskap och visande av närvaro. Luftstridskrafter har ju förmågan att snabbt vara på plats och kunna agera mer eller mindre omedelbart och genom att ha frambaserade resurser och att dessutom vara aktiva.¹¹¹

¹⁰⁷ R2

¹⁰⁸ R6

¹⁰⁹ R10

¹¹⁰ R10

¹¹¹ R4

Den ständigt höga beredskapen i flygstridskrafterna kompletteras med införskaffandet av luftvärnssystemet PATRIOT, vilket då skapar en bra helhet till luftstridskrafterna vad gäller försvarsförmågan. PATRIOT kan verka mot bland annat fientligt flyg och kryssningsrobotar. Systemet har en lång räckvidd men de två bataljoner Sverige sätter upp täcker inte in hela Sveriges territorium, varför två respondenter anser att ytterligare system bör införskaffas.¹¹²

Allt är ju en funktionskedja för att liksom skapa den här avskräckande effekten att det får ju inte finnas några uppenbara svaga länkar i det där blir det ju liksom viktigt att kunna gå då från lägesbild till verkan.¹¹³

Utifrån att ”pusselbitarna” Sverige och Finland läggs till i Natos karta, resonerar två respondenter kring att man nu kan betrakta norra Europa som en ö, likt Storbritannien. De menar att när Sverige tydligt signalerar med sina luftstridskrafter, genom ett starkt luftförsvar, skapas en avskräckningseffekt som kommunicerar att det inte är någon idé att försöka bedriva kriget i Sverige. Det starka luftförsvaret motverkar därför motståndarens förmåga att skapa höga nivåer av luftoperativ kontroll som krävs för att överhuvudtaget ta sig till svenskt territorium.¹¹⁴

4.1.1.2 Hur påvisas viljan att använda luftstridskrafterna som militärt maktmedel i syfte att avskräcka?

Ett exempel flera respondenter anger är att Försvarsmakten bygger förutsättningar för att öva med exempelvis strategiskt bombflyg, där Sverige tydligt visar viljan att använda luftstridskrafterna i avskräckningssyfte.¹¹⁵

Vi har hög handlingsberedskap och vi är beredda med den här resursen och sen är den rent demonstrativa flygningar med allt ifrån B-52 flygplan till spaningsresurser som hela tiden är och bevakar vad ryssarna har för sig. Det visar på en hög närvaro och en hög handlingsberedskap det tror jag är på det sättet visa att just luftstridskrafterna kan bli bra.¹¹⁶

¹¹² R1, R9

¹¹³ R9

¹¹⁴ R9, R10

¹¹⁵ R1, R3, R4

¹¹⁶ R4

Kurs 2UK022

Att i övningsverksamhet visa att Sverige har goda förmågor i luftförsvaret, dels nationellt men framförallt internationellt, signalerar avskräckning. Att Sverige även genomför beredskapskontroller med kort varsel demonstrerar också luftstridskrafternas förmågor.¹¹⁷

Tidigare har nämnts tempo som en luftstridskrafterna inbegriper även de möjliggörande förmågor för att verka i luften, nämligen basförmågan. Sverige har utvecklat ett väl utvecklat bas-system med spridning inom ett basområde som primärt skydd.¹¹⁸ Dessa baser medger att egna och utländska förband kan basera och basväxla, vilket skapar flexibilitet och genom kraftsamling kan egen handlingsfrihet uppnås. Förmågan basväxling övas kontinuerligt, framförallt nationella övningar, vilket signalerar avskräckning genom luftstridskrafterna.

Övningar som i väldigt hög utsträckning sker just nu, det är att kunnat basväxla. Alltså landa hos oss och vi landar i andra länder - vara flexibel att snabbt samla större enheter.¹¹⁹

Natos frambasering i de baltiska länderna med Baltic Air Police (BAP) är ett tydligt exempel där Nato signalerar avskräckning menar en respondent. Genom denna basering visar man att man skyddar sitt eget territorium.¹²⁰

4.1.2 Förmåga

Att luftstridskrafterna innehar olika förmågor, vissa direkt avskräckande och andra indirekt, är fundamentalt. Att på ett direkt sätt inneha förmågan att nå verkan, att i handling visa vad man kan, snarare än att avskräcka en teoretisk motståndare, anses mycket viktigt.¹²¹

Du måste kunna ha kraften att ha ihjäl folk och förstöra saker. Så att ha bra koll på underrättelser, det är ju det vi bygger vår noggrannhet och precision på.¹²²

¹¹⁷ R2

¹¹⁸ R2, R3, R6, R7

¹¹⁹ R3

¹²⁰ R10

¹²¹ R2, R3, R4

¹²² R3

4.1.2.1 Bidrar svenska luftstridskrafter till Nato med förmåga till markmålsbekämpning?

Flera respondenter anser att ett Nato-medlemskap medger mer offensiva förmågor för svenska luftstridskrafter, vilket förmågan till markmålsbekämpning är ett exempel på.¹²³ Denna mer offensiva hållning skapar en tyngdpunktsförskjutning där det egna initiativet skapar förutsättningar för att motståndarens handlingsfrihet minskas.

Man vill kunna ha en offensiv förmåga det vill säga att man försvarar sig genom en offensiv insats och skapar en ett dilemma för motståndare det vill säga: att han inte kan satsa allt på att själv bara går offensivt utan att han också måste tänka defensivt och där skulle vi behöva satsa en del men det är ju faktiskt inte bara i om man nu pratar om long range markmålsbekämpningsförmåga.¹²⁴

Indirekta förmågor, som är en förutsättning för att kunna utföra markmålsbekämpning, är inspanings- och inhämtningsförmågan, vilka bedöms bli eftertraktade av Nato. Sveriges nuvarande innehav av spaningskapsel (buren av JAS39), två radarburna flygplan, ASC890, och kommande förmågan i Global Eye kommer att bli en viktig indirekt förmåga för att genomföra markmålsbekämpningar.¹²⁵

Kopplat till förmågan till inhämtning och spaning bedöms den svenska teknikutvecklingen inom luftstridskrafterna vara avgörande. Sverige har avancerade plattformar och en egen vapenindustri.¹²⁶ Dessa möjliggörande tekniker, i kombination med underrättelseförmåga gör att identifiering och prioritering av mål kan göras, vilket kallas ”targeting-process”.

Det viktiga i targeting-processen men förr [...] gick åt 100 bomber och ett tiotal flygplan som levererar dem men idag har vi precisionen nog för att åka dit med ett flygplan och fälla en bomb och vi uppnår den effekten vi ville samtidigt så blir det inte massa collateral.¹²⁷

¹²³ R3, R4, R6, R8

¹²⁴ R4

¹²⁵ R1, R4, R9, R10

¹²⁶ R2, R9

¹²⁷ R2

Att ha en militär förmåga innebär att man måste ha tillgång till vapensystem samt att personalen är utbildad och övad.¹²⁸ Vad gäller vapensystemen anser flera av respondenterna att luftstridskrafternas förmåga att kombinera olika vapen- och sensorsystem skapar en trovärdig förmåga, vilken kommer att bidra till Natos avskräckning.¹²⁹ Dessa vapensystem är dessutom interoperabla vilket medger att de kan användas tillsammans med andra länders luftstridskrafter. Dessa kombinationer av flera länders vapen- och plattformar skapar svårigheter för en motståndare.

Många radar, bra sjö- och luftläge i kombination med signalspaning, jakt och spaning. Koncept att Sverige har alla delar i luftförsvaret gör att vi är avskräckande. Plus att vi kommer att få luftvärn – PATRIOT är ju bra. Just nu har vi bra jaktrobotar, vi ligger långt fram.¹³⁰

Huruvida de svenska luftstridskrafterna behöver anpassa sina förmågor för att på bästa sätt öka Natos avskräckning råder delade meningar. I exemplet markmålsbekämpning säger vissa respondenter att vi behöver öka vår förmåga till markmål, medan en respondent säger att den förmågan skulle vi behövt anpassa ändå oavsett om vi gick med i Nato eller ej.¹³¹ De kryssningsrobotar som avses, med långräckviddiga markmålsvapen, skapar synergier vars påverkan faktorer vi inte tidigare haft.

Det skapar ju en möjlighet att vi faktiskt kan påverka en angriparens hela anfällsörelse mot oss då, redan från där angreppet påbörjas. Om det är en hamn, en flygbas, [...] där man grupperar långräckviddigt robotsystem och så där så ska får vi möjlighet liksom att påverka.

Det är svårt för oss idag¹³²

4.1.2.2 Bidrar svenska luftstridskrafter Nato med förmåga till gemensam strid?

Merparten respondenter menar att svenska luftstridskrafter i stor omfattning visat både via skarpa insatser och övningsverksamhet att gemensam strid kan genomföras.¹³³

¹²⁸ Försvarsmakten. MSD 22, 7.

¹²⁹ R1, R5, R7

¹³⁰ R1

¹³¹ R1, R6, R9

¹³² R9

¹³³ R1, R3, R4, R5, R6, R8, R9, R10

Men vi är ju erkänt också duktiga vilket har visat sig på alltifrån övningar till det fåtal skarpa insatser [---] duktiga på att anpassa till rakt in i ett Nato system.¹³⁴

Den tekniska utvecklingen inom luftstridskrafterna har medfört multipla hot såtillvida att kombinationer av sammansatta förband med olika generationers flygplan skapar dilemman för motståndaren.¹³⁵ En aspekt som lyfts av en respondent är att de olika generationer av flygplan, flygsystem och vapen som finns representerade inom Nato, skapar en tröskeleffekt, vilket höjer avskräckningen.¹³⁶ Ett exempel på detta är det svenska stridsflygsystemet JAS39 Gripen, där Sverige kommer att ha både fjärde och femte generationens flygplan i och med versionerna C/D och E.¹³⁷

Konventionell men arenaöverskridande - så att man kombinerar luft, sjö och mark för att genomföra och oftast handlar det om att förflytta förmågor att genomföra någonting på en plats för att sedan lämna den platsen och försvinna.¹³⁸

För att kunna bedriva gemensam strid krävs bland annat att tekniska system som kan utbyta data samt att personalen är utbildad för att kunna samarbeta med olika vapenslag och länder.¹³⁹ Detta kräver en interoperabilitet, vilket svenska flygstridskrafter visat genom positiv feedback från övningar.¹⁴⁰ En stor del av den anpassning som Sverige behöver göra är än mer ”konnekтивitet”, det vill säga integrera svenska system och förband med Natos.¹⁴¹ Merparten av respondenter ser dock inte behovet att Sverige behöver göra några stora förmågeanpassningar för att verka tillsammans med Nato.¹⁴² Dock lyfts möjligheten att i högre grad kunna utbyta sekretess-

¹³⁴ R4

¹³⁵ Försvarsmakten. DGO 20, 34.

¹³⁶ R5

¹³⁷ R10

¹³⁸ R5

¹³⁹ Försvarsmakten. DGO 20, 34–35.

¹⁴⁰ R9, R10

¹⁴¹ R2

¹⁴² R2, R3, R4, R5, R6, R7

klassad information upp. Detta kommer att öka förmågan till gemensam strid, då samordningsvinster finns där exempelvis rapporter från inhämtningsföretag och andra underrättelser lättare kan delas.¹⁴³

Däremot menar en respondent att det finns en baksida med interoperabiliteten med Nato, vilket är att de delar i luftstridskrafterna som inte är interoperabla, där vi tidigare haft ett val. I och med ett Nato-medlemskap, uteblir detta val.¹⁴⁴

har ju massa andra delar som inte är interoperabla än jag menar stridsledningen är ju interoperabel, flyg och stril är ju redan interoperabla till stora delar men däremot bastaktik och sånt där är ju inte det så att där kommer vi ju inte ha ett val.¹⁴⁵

Däremot medför ett Nato-medlemskap att Sverige i högre grad kan fokusera sina förmågor på olika tyngdpunkter. Flera respondenter resonerar kring att Sverige som Nato-medlem skapar förutsättningar för att bli mycket bra på lite, det vill säga välja ut förmågor som vi blir riktigt duktiga på.¹⁴⁶ Förmågorna kan alltså prioriteras och den gemensamma striden förs tillsammans med andra vilket blir positivt ekonomiskt.¹⁴⁷

Chans att prioritera alltifrån liksom ekonomi, personal, utbildning, resurser mot vissa saker.¹⁴⁸

Det är lätt att fokusera på tekniska system när man redogör för förmågor kopplade till gemensam strid.¹⁴⁹ En respondent lyfter fram den minst lika viktiga personalen som naturligtvis också vara professionell och kunna samarbeta, både nationellt och internationellt.

Den professionalism som vi har i det svenska flygvapnet som bidrar oerhört mycket och att den förmågan vi har till både på bas och ledning och själva

¹⁴³ R5, R7

¹⁴⁴ R4, R6, R7

¹⁴⁵ R6

¹⁴⁶ R3, R6, R10

¹⁴⁷ R3, R10

¹⁴⁸ R3

¹⁴⁹ Försvarsmakten. DGO 20, 34.

*flygsidan som är på ett sätt unik av dom skälen som vi alltid har varit vi har ju varit tvingade att jobba mycket närmare varandra än andra länder.*¹⁵⁰

Dock anser några respondenter att samordningen och möjligheten att flexibelt kunna verka med våra förmågor nedgår med ett Nato-medlemskap.¹⁵¹ De avser i det fallet beslutsrätt och taktisk delegering, det vill säga juridiska avtal mellan enskilda nationer och försvarsalliansen.

*Om Udem ska in i Kaliningrad FIR krävs en två-stjärna, i Sverige har JAL mandat. Mer stelbent och hierarkisk ledning, skulle jag tyvärr säga.*¹⁵²

4.1.2.3 Bidrar svenska luftstridskrafter Nato med förmåga till att skapa luftoperativ kontroll?

I syfte att kunna utöva avskräckning med förnekande tvångsmakt krävs en hög grad av luftoperativ kontroll.¹⁵³ För att kunna förneka motståndaren att nå verkan i luftrummet krävs en rad förmågor och resurser. En respondent menar att Sverige har förmåga att genomföra markmålsbekämpning men inte i förmågor som krävs för att skapa luftoperativ kontroll, såsom förmågan att nedhålla motståndarens luftvärn. Däremot anser samma respondent att Gripensystemet är otroligt starkt i luftförsvarsförmågan. Fördelen med att ingå i en försvarsallians är kunna välja förmågor man är mer framgångsrik i, det vill säga: mycket bra på lite, snarare än lite bra på mycket.¹⁵⁴

*att vi i Sverige vågar ha den diskussionen och att diskutera så att vi inte bara utgår från att det är så här är det utan vad finns det för olika exempel på olika typer av tyngdpunkter som vi skulle kunna ha i Sverige*¹⁵⁵

Att inneha en hög grad av luftoperativ kontroll kräver en bredd i förmågor och en mängd resurser.

¹⁵⁰ R6

¹⁵¹ R1, R5

¹⁵² R1

¹⁵³ Pape. *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*, 58.

¹⁵⁴ R8

¹⁵⁵ R6

Nu kommer vi att vara en del i det kollektiva, så helt plötsligt är vi [...] 250 stridsflygmaskiner i [...] Norden då med Sverige, Finland, Norge, Danmark och det är ju en kraftigt ett stort verktyg för att man kan använda då en avskräckning.¹⁵⁶

Det svenska defensiva luftförsvaret ses också som en viktig pusselbit i syfte att skapa hög luftoperativ kontroll.¹⁵⁷

Jaktflyget - vi måste ha det för annars är det ju fritt utrymme för en eventuell motståndare över svenska eller i svenskt luftrum, men det har redan idag en väldigt god jaktförmåga.¹⁵⁸

Det svenska spridningskonceptet av flygbaser ses som en fördel för att uppnå hög luftoperativ kontroll. Några respondenter syftar till att spridningskonceptet ger skydd, skapar överraskning och ökar chanserna till handlingsfrihet.¹⁵⁹ Det svenska spridningskonceptet ses också som en eftertraktad förmåga för Nato.

Vi har ju visat att vi kan och att vi har behärskat tidigare [...] förmågan som man tittar på som det bland annat amerikanerna är superintresserad på det är just den "logistic under attack" eller som vi säger "vårt spridningskoncept" [...] som man ser som en spetsförmåga i Sverige. För svenskarna är bra på att på [...] att spridas väldigt snabbt och på så sätt skapar en rörlighet och ett skydd.¹⁶⁰

Även om geografi inte är en förmåga, blir den förmågeskapande ur hänseendet att skapa luftoperativ kontroll. Flera respondenter menar att när Sverige med dess närhet till Ryssland, skapar frambaseringen möjlighet till ett högt tempo i luftstriden, vilket ökar förmågan till luftoperativ kontroll.¹⁶¹

¹⁵⁶ R10

¹⁵⁷ R1, R2, R4, R6, R8, R9

¹⁵⁸ R4

¹⁵⁹ R2, R3, R4, R6, R9

¹⁶⁰ R10

¹⁶¹ R2, R3, R4, R5, R6, R9, R10

Militärgeografen att vi har närheten till motståndare men inte för nära så att vi kan stå med våra vi har våra basförband som står i Sverige på andra sidan Östersjön.¹⁶²

Att Nato nu får tillträde till Sverige skapar bättre förutsättningar för en solid logistikkedja. Logistikerna är en viktig möjliggörande faktor för att ha förmågan till luftoperativ kontroll.

Finland, Sverige är ju ytterst intressant liksom rent tillträdes- och utgångsgångsgrupperingsmässigt [...] av förklarliga skäl liksom med tanke på att de stora flaskhalsarna är ju det logistiska; det vill säga bränsle.¹⁶³

4.1.3 Kommunikation

Flera respondenter anser rent generellt när det gäller avskräckning, att begreppet ”avskräckning” används mer frekvent. Ordet i sig anses starkare och tydligare än det vi tidigare kallade ”tröskel”.¹⁶⁴ En respondent anser att detta gör att vi nu har en möjlighet att tydligare och bredare kan kommunicera hur vi effektivast avskräcker (liknas vid en stängd dörr) medan vi tidigare pratade tröskel.¹⁶⁵

Ett mera offensivt språkbruk skulle jag kalla det för. Bara ordet avskräckning är mycket högre på skalan än en tröskeleffekt så det är liksom ett mindset-fråga [...] vi har ju pratat om tröskeleffekt och marginaldoktrin.¹⁶⁶

Utifrån generell avskräckning menar en respondent att kommunikationen inte varit helt tydlig och pekar på den korta tiden då Sverige ansökte om medlemskap i Nato. Denna korta tid har enligt respondenten gjort att debatten och förståelsen för vad ett Nato-medlemskap egentligen innebär för Sverige uteblivit, vilket skulle kunna påverka viljan negativt att använda militära resurser på en konflikt som egentligen inte angår Sverige.¹⁶⁷

¹⁶² R6

¹⁶³ R5

¹⁶⁴ R2, R3, R4, R5, R6, R7, R9

¹⁶⁵ R9

¹⁶⁶ R6

¹⁶⁷ R6

Vi ska inte försvara Sverige vi ska försvara Nato, vi är Nato vi är inte försvarade av Nato utan vi är Nato och där Natos gränser överskrids ska ju vi vara och det kan man ju vara då med flygstriidskrafter så det kommer bli ett annat fokus på att vara längre bort från Sverige.¹⁶⁸

4.1.3.1 Är Sveriges kommunikation gällande avskräckning tydlig genom luftstridskrafterna? Flera respondenter anser att Sverige är tydliga men borde ta sig lite mer plats och förstärka de förmågor vi är duktiga på.¹⁶⁹

En respondent tror att Sverige skulle tjäna på mer öppen kommunikation i media:

I dagsläget är vi för hemliga. Vi skulle tjäna på att gå ut mer med vad som händer i Östersjön. Förklara för folk hur det är. Vi skulle tjäna på det i opinionen. [...] Vår avskräckning med incidentverksamhet är vi för hemliga med.¹⁷⁰

En respondent uttrycker vikten av att den kommunikation som förs ut av media och den militära kommunikationen är samstämmig.¹⁷¹ Detta är också i linje med vad teorin om kommunikation i trovärdig avskräckning menar¹⁷².

Framförallt viktigt är att det inte får vara disharmoni tycker jag på de två, alltså de måste tala samma språk i någon mening¹⁷³

4.1.3.2 Hur kommuniceras den svenska avskräckningen genom luftstridskrafterna?

I princip alla respondenter framhåller att den avskräckande kommunikationen ska ske genom ett aktivt försvar.¹⁷⁴

¹⁶⁸ R6

¹⁶⁹ R1, R5, R7

¹⁷⁰ R1

¹⁷¹ R2

¹⁷² Axelsson, Sörenson, and Ångström. Strategisk teorins bidrag till förståelse av svensk säkerhets- och försvarspolitik, 452.

¹⁷³ R2

¹⁷⁴ R1, R2, R3, R4, R5, R6, R8, R9, R10

enkelt uttryckt: hög beredskap och visande av närvaro, luftstridskrafter har ju förmågan att snabbt vara på plats och kunna agera mer eller mindre omedelbart och genom att ha frambaserade resurser och att dessutom var aktiva¹⁷⁵

Att man mer eller mindre på daglig basis samövar med utländska förband är också en tydlig kommunikation som skapar trovärdighet. Med kombinerade vapen, ett flexibelt uppträdande och med kort varsel kan visa upp sina förmågor skapar också trovärdighet.¹⁷⁶

En respondent spekulerar över svårigheten att mäta effekten av det man kommunicerar, när motståndare inte tänker som man själv.

Det en utmaning att förstå hur motståndaren utvärderar hur avskräckningen [...] värderas [...] så tydligt som vi kommunicerar vad vi kan och så vidare vad vi samverkar men hur det värderas är jäkligt svårt och att dra slutsatser av.¹⁷⁷

4.2 Försvarmaktens styrande dokument

I följande stycke analyseras text från Försvarmaktens styrande dokument.

4.2.1 Vilja

Att viljan att använda militära maktmedel för försvar av landets territorium och intressen är fundamental och kräver noggrann planering i syfte att öka försvarsviljan. Då exempel på Rysslands krigföring uppvisar påverkanskampanjer i syfte att försvaga försvarsviljan. Ett sätt att stävja detta framgår av MSD 22 - *vi bjuder alltid motstånd – vi ger aldrig upp.*¹⁷⁸

Värdegrunden ska genomsyra hela organisationen och genom denna ska Försvarmakten vara och uppfattas som kompetent, handlingskraftig och pålitlig i allt den gör.¹⁷⁹

¹⁷⁵ R4

¹⁷⁶ R1, R3, R4, R7

¹⁷⁷ R3

¹⁷⁸ Försvarmakten. MSD 22, 81.

¹⁷⁹ Försvarmakten. FMSI 2021–2030 bil 1, 76.

4.2.1.1 Vad finns det för incitament att uttrycka vilja till avskräckning genom luftstridskrafterna?

I prop 2020/21:30 framgår att ryskt stridsflyg upprepade gånger har genomfört aggressiva och provocerande anflygningar mot andra staters örlogsfartyg och militära flygplan, samt mot militära anläggningar och installationer i närområdet.¹⁸⁰ Med de svenska luftstridskrafternas sensorer och jaktflyg kan denna typ av flygningar följas upp och eventuellt verka mot.

I FMSI 2021–2030 framgår att Rysslands tröskel för användande av maktmedel har sänkts över tid, har rysk militär verksamhet i svenskt närområde gradvis ökat alltsedan Vladimir Putin kom till makten 1999. Under 2019–2020 befinner sig denna verksamhet på sin högsta nivå sedan dess.¹⁸¹ För att Sverige snabbt ska kunna möta den ryska verksamheten i vårt närområde, pekas luftstridskrafterna ut som en prioriterad del.¹⁸²

I MSD 22 framgår att Försvarmaktens krigföringsförmåga och beredskap måste medge en snabb och flexibel respons på hot mot territorium eller förmågor i de svenska militärstrategiska viktiga områdena genom hög tillgänglighet i form av stående förband, samt uthålliga försvarsoperationer genom kontinuerlig tillgång till mobiliserande förband.¹⁸³

4.2.1.2 Hur påvisas viljan att använda luftstridskrafterna som militärt maktmedel i syfte att avskräcka?

I prop 2020/21:30 framgår att luftförsvarsförmågan är en förutsättning för att övriga försvarsgrenar ska kunna verka. Genom hög beredskap ska Flygvapnet ha förmåga att tidigt och samlat kunna möta ett väpnat angrepp och hävda territoriell integritet. I propositionen framgår att luftstridskrafterna ska ha förmågan att kontrollera luftrummet och skydda mot fientliga flygstridskrafter och fjärrstridsmedel.¹⁸⁴ Detta visar att den politiska viljan att man har ett militärt maktmedel och är beredd att använda det, vilket signalerar avskräckning.

¹⁸⁰ Proposition 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021–2025*, 34.

¹⁸¹ Försvarmakten. *FMSI 2021–2030 bil 1*, 7.

¹⁸² *Ibid*, 57.

¹⁸³ Försvarmakten. *MSD 22*, 35.

¹⁸⁴ Proposition 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021–2025*, 105.

Kurs 2UK022

Genom att öka förmågan att verka mot en kvalificerad angripare, framgår viljan av att använda luftstridskrafterna i avskräcknings syfte av FMSI 2021–2030.¹⁸⁵ Här framgår även att huvuddelen av flygvapnets förband ska vara stående, med en hög initial förmåga och ständig bemanning av vissa funktioner, för att säkerställa tillgänglighet i normalläge samt för att kunna möta ett väpnat angrepp.¹⁸⁶

I MSD 22 framgår av Försvarmaktens militärstrategiska koncept att faktorerna ”snabbt ska möta”, ”vinna tid” och ”skapa handlingsfrihet”, vilket är faktorer som lämpar sig väl mot luftstridskrafterna.¹⁸⁷

4.2.2 Förmåga

4.2.2.1 Bidrar svenska luftstridskrafter med förmåga till markmålsbekämpning?

I prop 2020/21:30 och FMSI 2021–2030 framgår att direkta förmågor till markmålsbekämpning kommer att införskaffas. Detta genom att tillföra en ny robot med sjömålsförmåga och viss markmålsförmåga. Utöver detta kommer långräckviddig bekämpningsförmåga anskaffas och tillföras stridsflygdivisionerna under perioden 2026–2030.¹⁸⁸

Vidare anges att uthålligheten i luftoperationer ska ökas genom ökad anskaffning av kvalificerad ammunition samt att uppdragsspecifik materiel anskaffas för JAS 39-systemet under perioden 2026–2030.¹⁸⁹

MSD 22 framgår inte om luftstridskrafterna bidrar till markmålsbekämpning, däremot ska gemensamma operationer understödjas genom bland annat markmålsbekämpning.¹⁹⁰

Doktrin för gemensamma operationer (DGO 20) pekar på att flygvapenförbanden i huvudsak verkar mot en motståndares flygande plattformar, men även från luften mot mål på ytan och marken.¹⁹¹

¹⁸⁵ Försvarmakten. *FMSI 2021–2030 bil 1*, 57.

¹⁸⁶ Försvarmakten. *FMSI 2021–2030 bil 1*, 57.

¹⁸⁷ Försvarmakten. *MSD 22*, 37.

¹⁸⁸ Proposition 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021–2025*, 105 samt Försvarmakten. *FMSI 2021–2030 bil 1*, 49.

¹⁸⁹ *Ibid*, 58.

¹⁹⁰ Försvarmakten. *MSD 22*, 54.

¹⁹¹ Försvarmakten. *DGO 20*, 121.

4.2.2.2 *Bidrar svenska luftstridskrafter med förmåga till gemensam strid?*

Generellt för Försvarsmakten pekar prop 2020/21:30 på att övningsverksamhet är viktig. Dessa övningar syftar till att tillsammans med andra vapengrenar och länder, kunna föra gemensam strid.¹⁹² Genom övningsverksamhet och deltagande i internationella insatser, ökar förmågan att genomföra gemensam strid med stora förbandsmängder och hög komplexitet.

I FMSI 2021–2030 framgår att införandet av nya ledningssystem, anpassade för flygvapenförband, ska förmågan att taktiskt leda inom flygvapnet samt möjligheten till gemensamma operationer öka.¹⁹³

MSD 22 specificerar inte luftstridskrafternas bidrag till gemensam strid. Däremot lyfts att inom samtliga domäner är samarbetet med internationella partners en viktig del av verkan i luftdomänen. Att samordna verksamhet med partners börjar med ett utbyte av information och byggs på med olika former av verkan för att uppnå effekt mot en angripare.¹⁹⁴

Luftstridskrafterna bidrar till gemensamma operationer, enligt DGO 20, med responsförmåga, rörlighet, flexibilitet och mångsidighet. Detta skapar förutsättningar för den operativa nivån att flexibelt använda sig av flygvapenförbanden.¹⁹⁵ Fortsatt nämner DGO 20 att luftstridskrafterna genomför i huvudsak fem typer av luftoperationer i syfte att uppnå högre chefs operativa uppdrag. Av de fem typer av luftoperationer är attack en av dem, vilket bidrar till gemensam strid. I DGO 20 konstateras slutligen att Flygvapnet har förmåga att strida samordnat med förband från tredje part.¹⁹⁶

4.2.2.3 *Bidrar svenska luftstridskrafter med förmåga till att skapa luftoperativ kontroll?*

I prop 2020/21:30 framgår att luftstridskrafterna ska ha förmågan att kontrollera luftrummet och skydda mot fientliga flygstridskrafter och fjärrstridsmedel.¹⁹⁷ Detta genom bland annat;

¹⁹² Proposition 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021–2025*, 71.

¹⁹³ Försvarsmakten. *FMSI 2021–2030 bil 1*, 57

¹⁹⁴ Försvarsmakten. *MSD 22*, 54.

¹⁹⁵ Försvarsmakten. *DGO 20*, 121.

¹⁹⁶ Försvarsmakten. *DGO 20*, 122.

¹⁹⁷ Proposition 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021–2025*, 105.

Kurs 2UK022

integrering med robotluftvärn, ombeväpning till JAS 39 E, anskaffning av nya sensorer till spaningskapslarna samt beslut om omsättning av dagens fasta sensorer samt ersättare till den luftburna stridslednings- och luftbevakningsplattformen S100D/ASC 890 [...].¹⁹⁸ Dessa investeringar förbättrar förutsättningarna för att skapa luftoperativ kontroll inom luftstridskrafterna.

FMSI 2021–2030 är ännu tydligare vad gäller vikten av luftlägesbild.¹⁹⁹ Luftlägesbilden är en förutsättning för luftoperativ kontroll och byggs upp med ingående förband, anläggningar och ledningssystem. Luftvärn i kombination med stridsflyg skapar ett uthålligt luftförsvar med förmåga att kraftsamlat skapa lokal luftöverlägsenhet. Sensortäckning förbättras genom att även sensorer hos mark- och sjöförband nyttjas till luftmålsspaning och data delas genom data-länk.²⁰⁰

MSD 22 konstaterar bara att luftdomänens angränsning till såväl mark-, sjö- som rymddomänen gör luftoperativ kontroll till en grundförutsättning för större militära operationer.²⁰¹

I DGO 20 definieras att syftet med luftoperativ kontroll är att skapa handlingsfrihet för egna operationer, samtidigt som en motståndare förnekas detsamma.²⁰²

4.2.3 Kommunikation

Som nämnts tidigare är prop 2020/21:30 tydlig med att avsevärda investeringar kommer att höja svenska luftstridskrafterns förmåga avsevärt, vilket leder till ökad avskräckning. Dessa investeringar består bland annat i; införandet av JAS 39 E, ytterligare jaktrobotar anskaffas och telekrigsförmågan stärks samt integrering av robotluftvärn.²⁰³ Genom dessa investeringar kommunicerar den politiska viljan att Sverige ökar sin avskräckning med luftstridskrafterna.

FMSI 2021–2030 beskriver att Sverige ska bedriva ett aktivt försvar där den territoriella integriteten upprätthålls genom konstant incidentberedskap. Luftvärnsförband nyttjas tidigt vid

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Försvarsmakten. *FMSI 2021–2030 bil 1*, 39–40.

²⁰⁰ Försvarsmakten. *FMSI 2021–2030 bil 1*, 39–40.

²⁰¹ Försvarsmakten. *MSD 22*, 54.

²⁰² Försvarsmakten. *DGO 20*, 122.

²⁰³ Proposition 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021–2025*, 105.

en beredskapshöjning. Genom att Försvarsmakten deltar i internationella övningar och samarbeten skapas, bibehålls och utvecklas interoperabilitet, syftande till att möjliggöra gemensamma operationer med tredje part.²⁰⁴

MSD 22 kommunicerar inte specifikt luftstridskrafterna, men är tydlig i att Sverige kommer att försvaras:

*MSD är en [...] signal till övriga världen om hur vi avser försvara Sverige och hur vi omsätter Försvarsmaktens uppdrag att möta varje hot och klara varje utmaning.*²⁰⁵

I DGO 20 framgår att Försvarsmaktens förmågor generellt ska kommuniceras genom ett aktivt försvar.²⁰⁶

²⁰⁴ Försvarsmakten. *FMSI 2021–2030 bil 1*, 40.

²⁰⁵ Försvarsmakten. *MSD 22*, 6.

²⁰⁶ Försvarsmakten. *DGO 20*, 6.

5 Resultatdiskussion, fortsatt forskning och reflektion

I detta kapitel presenteras och diskuteras resultatet av genomförda analyser. Resultatet inleds med att svara på de två forskningsfrågorna och därefter studiens huvudfrågeställning. Därefter genomförs en sammanfattande diskussion om begreppet avskräckning samt förslag på fortsatt forskning. Slutligen genomförs en kritisk reflektion av studien.

5.1 Resultatdiskussion

5.1.1 Delfråga 1:

Vad anser luftmactsrepresentanter att svenska luftstridskrafter kan med bidra med i Natos avskräckning?

För att bedriva en trovärdig avskräckning krävs vilja, förmåga och kommunikation. Luftmactsrepresentanterna anser att Sverige har utvecklat en bredd i sin avskräckning med luftstridskrafterna, under tiden som militärt alliansfritt land. Denna bredd i avskräckningen anser luftmactsrepresentanterna fortsatt kommer att vara viktig. Representanterna lyfter fram att ett Natomedlemskap innebär ekonomiska fördelar jämfört med när Sverige var militärt alliansfritt. Detta innebär att Sverige i högre grad kan prioritera, utveckla och inrikta förmågor för att på så sätt bidra till Natos avskräckning, kort sagt *bli mycket bra på lite istället för lite bra på mycket*. Ett exempel på detta är den svenska förmågan till jaktflyg och förmågan till luftburen ledning och övervakning som kommer att utvecklas genom nyinvesteringar och övningsdeltagande. Dessa förmågor anser luftkraftsrepresentanterna vara förmågor som Nato eftertraktar och som dessutom är interoperabla och fungerande tillsammans med Nato-förband.

Den största förändringen representanterna ser är att i högre grad anskaffa interoperabla system, exempelvis ledningsstödssystem, i syfte att kunna anpassa sig till Nato. Som militärt alliansfria hade Sverige ett val att välja vad som skulle vara interoperabelt, men detta blir inte längre valbart.

Luftmactsrepresentanterna ser inte att Sverige kommer att anskaffa förmågor vi inte redan förfogar över beroende på ett eventuellt Nato-inträde. Ett exempel på detta är förmågan att nedhålla luftvärn.

5.1.2 Delfråga 2:

Hur skapar Försvarsmaktens styrande dokument förutsättningar för en trovärdig avskräckning med luftstridskrafterna?

För att svara på frågeställningen ges exempel på hur trovärdig avskräckning uttrycks i dokumenten. Hur kategorin *Vilja* tar sig uttryck, är att det framgår i proposition 2020/21:30 att luftförsvarsförmågan är en förutsättning för att övriga försvarsgrenar ska kunna verka. För att skapa bästa förutsättningar för detta, är de politiska styrningarna att flygvapenförband ska ha hög beredskap. I syfte att ha en hög initial förmåga och omedelbart tillgängliga förband beskriver FMSI 2121–2030 att huvuddelen av flygvapenförband ska vara stående, för att säkerställa tillgänglighet i normalläge samt för att kunna möta ett väpnat angrepp. Utifrån detta kan man dra slutsatsen att förband inom luftstridskrafterna kommer att användas initialt, vid ett väpnat angrepp och genom att organisera med stående förband och hög beredskap visar man att det finns en vilja att använda dem.

Exempel på hur *Förmåga* uttrycks, framgår i Försvarsmaktens styrande dokument att flera förmågor kommer att öka eller tillföras luftstridskrafterna. Bland annat nämner både prop 2020/21:30 samt FMSI 2021–2030 att Sverige kommer att införskaffa långräckviddigt bekämpningsmedel, vilket kommer att bidra till markmålsbekämpningsförmågan för Sveriges del. Det finns också en rad exempel på förmågor som kommer att höja förmågan till luftoperativ kontroll, såsom bland annat införandet av JAS 39E, anskaffning av ytterligare jaktrobotar och att telekrigsförmågan stärks samt integrering av robotluftvärn. Att enbart ha tillgång till kvalificerad materiel skapar inte en förmåga. Det är med utbildad och övad personal tillsammans med materielen som skapar en förmåga. I prop 2020/21:30 framgår att samarbeten bidrar till utökad interoperabilitet och Försvarsmaktens förmågeutveckling.²⁰⁷ Doktrinerna beskriver också hur gemensam strid ska genomföras.

Doktrinerna *kommunicerar* tydligt hur Försvarsmakten ska användas för att med samordnade resurser försvara Sverige. Genom ett aktivt försvar ska Sverige snabbt möta ett väpnat angrepp för att vinna tid och skapa handlingsfrihet samt genomföra försvarsoperationer i syfte att ensamma uthålligt bestrida en angripares kontroll alternativt bryta motståndarens anfallskraft tillsammans med andra.²⁰⁸

²⁰⁷ Proposition 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021–2025*, 71.

²⁰⁸ Försvarsmakten. *MSD 22*, 37.

Sammanfattningsvis skapar Försvarmaktens styrande dokument förutsättningar för trovärdig avskräckning med luftstridskrafterna.

5.1.3 Huvudfrågeställning:

Hur kan de svenska luftstridskrafterna bidra till Natos avskräckning i norra Europa, vid ett svenskt Natomedlemskap?

Sammanfattningsvis kommer svenska luftstridskrafter bidra Nato i avskräckningssyfte med:

- Defensivt luftförsvaret
- Sveriges territorium och geografiska läge

Det svenska *defensiva luftförsvaret* är trovärdigt och kommer att bidra till Nato med förmågor. Sveriges vapen- och sensorsystem är i hög grad interoperabla med Natos. Antalet jaktflygplan kommer numerärt öka ur ett Nato-perspektiv i Östersjöregionen, vilket är en viktig signal i avskräckningssyfte, genom förmågan till luftoperativ kontroll. Svenska vapen- och sensorsystemen skapar förutsättningar för nya kombinationer bland Nato-ländernas befintliga system, vilket leder till svårigheter och utmaningar som motståndaren måste ta hänsyn till. Luftvärnsystemet PATRIOT täcker stora ytor och skapar en avskräckande förmåga över tiden. Medlemskapet i Nato medger för svensk del att man mer kan utnyttja sina förmågor och sin kommunikation mer offensivt, vilket i sin tur bidrar till Natos avskräckning.

Tillgången till *Sveriges territorium och geografiska läge* möjliggör kortare avstånd till Östersjön, vilket leder till att ett högre tempo i luftstriden kan erhållas. Detta medför även att fler flyguppslag kan genomföras, då inte mycket flygtid behöver läggas på anflygning till verkansområdet. I kombination med det svenska spridningskonceptet för flygbaserna, upprätthålls ett skydd för resurserna. Sveriges territorium innebär därmed en fördel för logistikkedjorna inom Nato.

5.2 Fortsatt forskning

Som det konstaterades i inledningen är det viktigt att särskåda en vapengren, domän eller funktion i syfte att utröna dess egenheter. Dock skulle en studie som identifierar Försvarmaktens avskräckning som helhet vara lämplig. För att samla empiri till denna studie skulle intervjuer av politiker och Försvarmaktens högsta ledning vara lämpligt.

En annan ansats till studie är att ta erfarenheter från kriget i Ukraina, vilket skulle kunna bidra med viktiga slutsatser ur ett avskräckningsperspektiv mellan en småstat och en storstat.

5.3 Reflektion

För mig har utmaningen med denna studie inte varit att få åtkomst till de höga flygvapenrepresentanterna för att genomföra intervju, utan svårigheten har snarare bestått i att tolka svaren och värdera dessa mot teorin. Operationaliseringens analysverktyg underlättade arbetet men definitionen av trovärdig avskräckning, med dess komponenter; Vilja, Förmåga och Kommunikation, var emellanåt svåra att särskilja då de hänger ihop och är beroende av varandra. Frågorna har dock en nära koppling till de teoretiska begreppen inom avskräckning och begreppsvaliditeten bedöms därför som god. Reliabiliteten i studien påverkas av att en hel del tolkning av svar behövt göras. Tolkningen bygger i huvudsak på operationaliseringen men även på författarens förförståelse.²⁰⁹ För att tydliggöra författarens tolkning och kodning av svar har redovisningen exemplifierats med citat i analysen. Dock kan val, tolkning och användning av teorin i någon mening kunna påverka resultatets giltighet.

Det semistrukturerade genomförandet av intervjuerna med öppna frågor begränsar reliabiliteten och replikerbarheten i studien, då eventuella uppföljande frågor anpassats utifrån respondentens svar. Intervjuguidens frågor säkerställer dock att det undersökta området täcks in, vilket möjliggjorde den tematiska analysen av respondentsvaren.²¹⁰ Inspelning och transkribering av intervjuerna medger också en högre reliabilitet jämfört med att bara ta egna anteckningar, då många nyanser och detaljer annars skulle missats i den efterföljande analysen.

I kombination med att använda sig av metoden *fallstudie* gör att författaren måste vara transparent för läsaren.²¹¹ I syfte att vara transparent har jag aktivt försökt påmint mig om att förhålla mig öppen till insamlade data samt varit tydlig i definitioner, metoder och källor.

Uppsatsens respondenter gör att deras samlade svar kan ses som Flygvapnets sammantagna syn på avskräckning. Utifrån detta kan studien därmed anses ha god extern validitet, vilken höjs av inkluderingen av Försvarmaktens styrande dokument. Urvalet av respondenter och styrande

²⁰⁹ Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*, 471.

²¹⁰ Ibid, 564–565.

²¹¹ Alexander L. George, Andrew. Bennett, and Andrew Bennett. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, Mass: MIT Press, 2005. Print, 106.

dokument ur flygvapnet är inte slumpmässigt i syfte att skapa full representativitet ur alla kategorier av flygvapenofficerare. Dock har flera centrala flygvapenföreträdare med erfarenhet och kunskap inom studiens område intervjuats, vilket gör att resultaten bör kunna ses som representativa för flygvapnets uppfattningar. Därför bedöms den externa validiteten som god.

REFERENSER

- Alberque, William and Schreer, Benjamin. (2022) Finland, Sweden and NATO Membership. *Survival (London)*. [Online] 64 (3), 67–72. doi 10.1080/00396338.2022.2078046.
- Axelsson, Jörgen, Karl Sörenson, and Jan Ångström. “Strategisk teoris bidrag till förståelse av svensk säkerhets- och försvarspolitik.” *Statsvetenskaplig tidskrift* 118.4 (2016): 445–. Web. ISSN: 0039-0747.
- Boroš, Goran, and János Csengeri. “Air Power Projection in Conduct of NATO Deterrence Activities and Operations.” *Academic and Applied Research in Military and Public Management Science* 20.2 (2021): 39–47. Web. doi: 10.32565/aarms.2021.2.4.
- Bronk, Justin. (2020) *The Future of NATO Airpower*. Vol. 94. [Online]. Milton: Taylor and Francis
- Brooks, Joanna et al. “The Utility of Template Analysis in Qualitative Psychology Research.” *Qualitative research in psychology* 12.2 (2015): 202–222. Web. doi: 10.1080/14780887.2014.955224.
- Bryman, Alan, and Björn Nilsson. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3. Stockholm: Liber, 2018. Print.
- Byman, Daniel et al. *Air Power as a Coercive Instrument*. Santa Monica, CA: Rand, 1999. Print.
- Dalsjö, Robert. *Fem dimensioner av tröskelförsvar*. FOI. Stockholm, 2017.
- Dalsjö, Robert. (2019) Sweden and its deterrence deficit. I *Deterring Russia in Europe: Defence Strategies for Neighbouring States*, Vanaga, N. & Rostoks, T (red). 1st edition. Vol. 1. [Online]. Milton: Routledge.
- David, Matthew, Carole D. Sutton, and Sven-Erik Torhell. *Samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, 2016. Print.
- Ds 2022:7. *Ett försämrat säkerhetspolitiskt läge – konsekvenser för Sverige*.
- Esaiasson, Peter et al. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Femte upplagan. Stockholm: Wolters Kluwer, 2017. Print.
- Försvarsmakten. *Doktrin för Gemensamma operationer, DGO 20*. Stockholm: FM HRC, Stöd- & Service, Grafisk produktion, 2020.
- Försvarsmakten. *Försvarsmaktens strategiska inriktning 2021–2030, Bilaga 1 (FMSI 2021–2030 bil 1)*. Stockholm, 2021.
- Försvarsmakten. *Militärstrategisk doktrin, MSD 22*. Stockholm: Försvarsmakten, FMLOG, 2022.

- Försvarsmakten. ÖB dagorder 2022-05-16. *Försvarsmakten*. 2022. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/aktuellt/2022/05/ob-utfardar-dagorder-med-anledning-av-sveriges-natoansokan/> (Hämtad 2022-10-04).
- Försvarsmakten. *Reglemente Taktik för Luftoperationer (TR LuftOp 2017)*. Stockholm: FSV Grafisk produktion, 2017.
- Freedman, Lawrence. *Deterrence*. Cambridge: Polity, 2004. Print.
- George, Alexander L., Andrew Bennett, and Andrew Bennett. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, Mass: MIT Press, 2005. Print.
- Heier, Tormod. (2018) Avoiding War: How Should Northern Europe Respond to the US-Russian Rivalry? *Arctic Review on Law and Politics*. [Online] 9267–286. doi: 10.23865
- Hjerm, Mikael, Simon Lindgren, and Marco Nilsson. *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. 2. uppl. Malmö: Gleerups, 2014. Print.
- Horowitz, Michael, and Dan Reiter. “When Does Aerial Bombing Work?: Quantitative Empirical Tests, 1917-1999.” *The Journal of conflict resolution* 45.2 (2001): 147–173. Web. doi: 10.1177/0022002701045002001.
- Jakobsen, Peter Viggo. *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: a Challenge for Theory and Practice*. Basingstoke: Macmillan, 1998. Print.
- Jermalavičius, Tomas, and Marmei, Eerik. (2019) The Baltic Region. I *Security in Northern Europe: Deterrence, Defence and Dialogue*, Olsen, J. A (red). 1st edition. [Online]. Milton: Routledge.
- Kubai, Danylo. “Military Exercises as a Part of NATO Deterrence Strategy.” *Comparative strategy* 41.2 (2022): 155–161. Web. doi: 10.1080/01495933.2022.2039009.
- Lake, Daniel R. “The Limits of Coercive Airpower: NATO’s ‘Victory’ in Kosovo Revisited.” *International security* 34.1 (2009): 83–112. Web. doi: 10.1162/isec.2009.34.1.83.
- Benjamin S. Lambeth. *Air Power Anatomy*. I *Routledge Handbook of Air Power*, John Andreas Olsen (red.), 13-23. Abingdon, Oxon; Routledge, 2018. Print.
- NATO. Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg during an online conversation with politico journalist Lili Bayer. *NATO*. 2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_196972.htm (Hämtad 2022-09-21).
- NATO. NATO Air Policing: securing NATO airspace. *NATO*. 2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132685.htm (Hämtad 2022-09-01).
- NATO. NATO 2022 Strategic Concept. *NATO*. 2022. <https://www.nato.int/strategic-concept/> (Hämtad 2022-10-04).

Pape, Robert A. *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*. Ithaca: Cornell University Press, 2014. Print.

Post, Abigail. "Flying to Fail: Costly Signals and Air Power in Crisis Bargaining." *The Journal of conflict resolution* 63.4 (2019): 869–895. Web. doi: 10.1177/0022002718777043.

Proposition 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021 – 2025*.

Schelling, Thomas C. *Arms and Influence*. New Haven: Yale University Press, 2008. Web.

Slantchev, Branislav L. *Military Threats: the Costs of Coercion and the Price of Peace*. Cambridge, UK; Cambridge University Press, 2011. Print.

Stone, John. "Conventional Deterrence and the Challenge of Credibility." *Contemporary security policy* 33.1 (2012): 108–123. Web. doi: 10.1080/13523260.2012.659591.

Vetenskapsrådet. *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2017.

Yin, Robert K. *Case Study Research and Applications: Design and Methods*. Sixth edition. Los Angeles: SAGE, 2018. Print.

Respondentlista

Bgen Tommy Petersson

Stf chef Flygvapnet

Bgen Anders Persson

Vice rektor FHS, fd stf chef Flygvapnet

Öv Dennis Hedström

Chef Flygstaben

Öv Peter Greberg

Chef Genomförandeavdelningen, Flygstaben

Övlt Carl Bergqvist

Chef Utvecklingssektionen, Flygstaben

Övlt Jörgen Axelsson

Lokal flygchef F17

Övlt Nicklas Bergman

Chef Genomförandesektionen, Flygstaben

Övlt Michael Höglund

SO PLANS Directorate/A5, ALLIED AIR COMMAND

Mj Mattias Östh

SO CAOC, Udem

Mj Mårten Nordlander

SO AOC, Flygstaben

Bilaga 1 Intervjuguide

- Intervjun kommer att spelas in i syfte att transkriberas efteråt. Svaren kommer att kondenseras in i analysen.
- Informerat samtycke, du kan avbryta intervjun är du vill och inte delta i studien, detta gäller även efter genomförd intervju. Dina svar kommer vara konfidentiella genom att jag tilldelar dig ett respondentnummer. För studiens reliabilitet önskar jag dock att få skriva ut ditt namn i referenslistan.
- Innehållet som framkommer och diskuteras under intervjun är på en öppen sekretessklassning.

Inledning

Frågan jag ställer mig i min uppsats är: *Hur kan svenska luftstridskrafter bidra till Natos avskräckning i norra Europa, vid ett svenskt Natomedlemskap?*

Min förhoppning är att den data jag samlar in kan ge svar på alltifrån vilka förmågor inom luftstridskrafterna som behöver anpassas utefter Nato, till eventuella doktrinära förändringar.

Frågor

Hur ser du på Natos avskräckning i norra Europa idag?

- Östersjön
- Arktis

Hur ser du att luftstridskrafter generellt skapar en trovärdig avskräckning?

- Vilka förmågor anser du viktiga för att uppnå detta?

Hur ser du på Sveriges luftstridskrafter bidrag till Natos avskräckning? (Östersjön, Arktis, västkust)

- Vilka förmågor tror du är viktiga/eftertraktade?
- Ser du några förmågor som måste anpassas?

Hur kommuniceras Sveriges och Natos avskräckning?

- Ser du någonting som behöver förändras?

Bilaga 1 Intervjuguide

Ser du någon skillnad mellan Sverige som militärt alliansfritt kontra Nato-medlem?

USA flyttar sitt fokus mot Stilla havet med anledning av Kina som potentiell motståndare. Om USA:s flygstridskrafter inte finns kvar i vår region, hur resonerar du kring Sveriges situation i detta?

- Ändrar det några av dina tidigare svar?

Avslutning

Vilka fördelar ser du med Nato-inträdet ur ett luftmaktsperspektiv?

Finns det någonting du vill kommentera ytterligare kring avskräckning/ Nato som inte har framkommit?